

**איש  
אתונים**

**תננית אב  
להתישבות  
ביהודה  
ושומרון**

תכנית זו הוכנה בידי צוות תכנון שפעל ע"י  
מוכירות גוש אמונים.

חברי הצוות :

מנשה בן ארי — מעלה אדומים

פרופ' עזרה זהר — ירושלים

חנה טבנקין — עין חרוד מאוחד

חנן פורת — כפר עציון

אברהם שבות — אלון מורה

אורי אליצור — עפרה

ירושלים תשל"ח

---

גוש אמונים — רח' רמת הגולן 23, ירושלים, ת. ד. 18181

צילום ארכיון  
 33

# תכנית-אב להתיישבות ביהודה ושומרון

4	הקדמה
6	1. קווים כלליים להתיישבות בכל רחבי ארץ ישראל —
12	כנקודת מוצא לתכנית-אב להתיישבות ביהודה ושומרון
14	2. מגמות מנחות בתכנון
21	3. דרכי הביצוע
28	4. תכנית פיזית של ההתיישבות ביהודה ושומרון
33	5. שלבי הגשמה — הנחיות לתכנית ארבע שנתית
	נספחים

	<b>מפות:</b>
11	1 מפה 1 תוספת' האוכלוסיה היהודית ב-25 שנה
18	2 מפה 2 רצועות אורך
20	3 מפה 3 מעגלי זיקה לירושלים
23, 22	4 מפה 4 כבישים
27	5 מפה 5 תכנית פיזית של ההתיישבות

גוש אמונים

## הקדמה

התישבות יהודית גדולה ברחבי יהודה ושומרון - הינה לפי מיטב הכרתנו אחת המשימות הדחופות והמכריעות המוטלות על דורנו.

מפעל התישבות זה ראוי להוות אחד הפרקים המרכזיים במהלך התחיה הלאומית. אין הוא נופל בחשיבותו ממפעלי ההתישבות הגדולים של הדור הקודם - בגליל, בנגב, בשפלה ובעמקים.

הננו מודעים לעובדה, כי הדרך להגשמת יעד זה רצופה קשיים במישורים שונים: המדיני, הדמוגרפי, הסוציולוגי, הכלכלי ועוד. אין אנו נוטים להקל ראש בקשיים אלה, הגם ששיקולים אובייקטיביים וסובייקטיביים משמשים בהם בערבוביה, אך נראה לנו שאין בכוחם לבטל או אף למעט את האתגר, - אדרבה דווקא הם - מקנים לך את חשיבותו המכרעת ומשווים לו את המימד הדחוף והקריטי.

בעשר השנים שחלפו מאז שוחררו חבלי ארץ אלה במלחמת ששת הימים, נעשה אך מעט כדי לממש את מפעל ההתישבות בהיקף הראוי לו, בהעדר הנהגה בעלת אוריינטציה לאומית ברורה אשר תראה ביהודה ושומרון חלק מישראל.

עתה, בפתח עשור חדש לגאולת ארץ חמדה טובה ורחבה, רבה הציפיה מן הממשלה החדשה כי תהיה נאמנה לעקרונות המונחים בקוי היסוד שלה וטיטול על עצמה את המשימה הלאומית הגדולה "להקמת התישבות עירונית וכפרית רחבת ממדים ביהודה ובשומרון".

בצד הציפיה מקנן גם החשש פן תוחמץ גם השעה הזאת וחבלי ארץ אלה ישארו ריקים מיהודים לשנים רבות. התיישבות ממלכתית גדולה חייבת להיות מתוכננת לטווח ארוך - ביסודיות ובקפדנות תוך בחינת ההיבטים המדיניים, החברתיים והכלכליים ותוך הקצאת הכלים והמשאבים הראויים למשימה זו. גם הפעולות המיידיות בתחום ההתיישבות אשר חובה לעשותן ללא דיחוי במגמה להמחיש את הקו המדיני הלכה למעשה, ולהפיח רוח חלוצית בעם המצפה לתמורה ממשית - יש לראותן כצעד אשר נועד להשתלב בתכנית כוללת ומקיפה. לאור כל זאת

שומה על הממשלה ומוסדותיה לטפל בזריזות ובאינטנסיביות בגבושה של תכנית אב ממלכתית להתיישבות רחבה, תוך מגמה לסיימה עוד לפני תום שנת תשל"ח.

התכנית המוצעת בזה נועדה לבטא את חוות דעתה של מזכירות גוש אמונים בנושא ההתיישבות ביהודה ושומרון, תוך מחשבה, כי תהווה נדבך בעל ערך במסגרת גבושה של התכנית הממלכתית. אין אנו מתיימרים לומר, כי הצעותינו הינן מושלמות ויש לקבלן על כל פרטיהן. אך הננו סבורים, כי המחשבה העיונית שהשקענו בנושא זה והנסיון הרב שנצטבר בעמל של שנים, הן בתחום האנושי והן בתחום הפיזי-גאוגרפי, מזכים ומחייבים אותנו לתרום את חלקנו לגבושה של התכנית, תוך הכרה, כי הננו נכונים ומסוגלים להשתלב ולסייע במימושה בעתיד.

חשיבות ודחיפות מיוחדת נודעת להשלמתה של תכנית התיישבות בימים שבהם אנחנו עוסקים בתכניות שלום. אין צורך להאריך כאן במה שמקובל על רוב העם ועל ממשלתו, כי לא יהיה שלום ולא תהיה תקומה לעם המסתלק מלב ארצו ומניח אותו לשליטת מרצחים, אך יש לחזור ולהדגיש כי לא יהיה שלום בר-קיימא לעם ישראל המקיים את ארצו בידו באמצעות חיל-מצב סגור במחנותיו. קיומם של אזורים שלמים שבהם שוררים יחסים של כובשים ונכבשים בין מדינת ישראל והאוכלוסיה, הוא עילה מתמדת למלחמה אשר תשוב ותתלקח מדי פעם גם אחרי חתימת חוזה שלום.

לפיכך תכנית התיישבות מקפת של יהודים בכל מקום בארץ ישראל, ובפרט ביהודה ושומרון, היא עמוד מעמודי השלום. בהעדרה, או בהיותה רעועה והססנית יתמוטט כל הסדר שלום אל תוך מפולת של מלחמה חדשה.

המגמות המנחות את התכנון יפורטו להלן בגוף התכנית ובהן שקולים גיאוגרפיים, חברתיים, כלכליים, בטחוניים ואקולוגיים. ביסודה הרעיוני של התכנית מונחים עיקריה של תנועת השיבה לציון בדורותינו:

#### א. מצוות ישוב ארץ-ישראל

ההתיישבות ביהודה ובשומרון יש בה ביטוי עז וממשי לקשר התורני, ההיסטורי והלאומי לחבלי ארץ אלה - שהם ללא עוררין חלק מרכזי בתחומה של ארץ-ישראל, הדבקות בארץ באמצעות ההתיישבות בחלקיה השוממים עדיין הינה הדרך המרכזית הנאותה כיום לקיום מצוות ישוב ארץ-ישראל אשר נצטוונו "שלא נעזבנה ביד זולתי מן האומות או לשממה" (הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות).

#### ב. משמעות מדינית

במעשה ההתיישבות ביהודה ושומרון מונחת המגמה ליצור עובדות בעלות משמעות מדינית אשר משקלן המוסרי והפוליטי יאפשר לנו לקבוע את אחיזתנו בחבלי ארץ אלה לצמיתות. ההכרה, כי ההתיישבות בארץ-ישראל מכשירה את הדרך לריבונות מדינית, הינחתה את נושאי ההגשמה הציונית מראשית דרכם והיא תקפה לגבי ההתיישבות ביהודה ושומרון בעוצמה לא פחותה מזו שבגליל, בנגב ובעמקים.

#### ג. העמדת אתגר לאומי מעורר

מפעל ההתיישבות ביהודה ושומרון הינו אתגר לאומי כביר העשוי להפיח בעם רוח גדולה של התנדבות והתלהבות. רוח ההתיישבות החלוצית תבוא לידי ביטוי הן בעצם האתגר של "כבוש ההר" העומד כיום שומם מיהודים, והן בהקמת תאי התיישבות-ערכית של חברה יוצרת, במסגרות הולמות את תנאי ההתיישבות בהר.

#### ד. עליה וקליטה

ההתיישבות ביהודה ושומרון עשויה להוות מחד אתגר לאומי לכל יהודי התפוצות, ומאידך בכוחה לאפשר הקמת כלים מתאימים לקליטת גרעיני עליה, המבקשים לתת במסגרת ההתיישבות ביטוי-מה ליחודם ולתרבות חייהם. טיפוח נקודה זו יכול, להערכתנו, להיות מפתח לחידוש גלי-עליה ממזרח וממערב, ולהקל על תהליכי הקליטה וההסתגלות החברתית של העולים לארץ.

# 1 קוים נלליים להתישבות בנל רחי ארק ישראל - ננקודת מוצא לתננית אב להתישבות ביהודה ושחרון

התכנית המוצעת בזה מתמקדת ביהודה ושומרון לא רק בשל העובדה, כי הכרותנו וקשרינו עם חבלי ארץ אלה עמוקים ואינטנסיביים במיוחד, ולפיכך נהירים הם לנו מן השאר, אלא בראש וראשונה מפני שלפי מיטב הכרתנו, ההתיישבות בהם הינה החשובה והרחופה ביותר כיום, מהטעמים שיבוארו בפתח התכנית. בד בבד עם זאת ראינו חובה לתת במסגרת התכנית בטוי למחשבה, כי הנה מהווה חוליה אחת - רבת חשיבות כשלעצמה - במערכת תפיסה התישבותית רחבת ממדים מ"ארץ ירדן וחרמונים" בצפון ועד אופירה ומרחבי סיני בדרום.

תכנית ההתישבות ביהודה ושומרון - אף שאנו רואים בה את המשימה ההתישבותית המרכזית של דורנו - אינה יכולה לעמוד כדבר בפני עצמו בנתוק מהצרכים והתכניות באזוריה האחרים של ארץ-ישראל. היא חייבת להיות מעוגנת במציאות מבחינת מיצוי כח האדם, המשאבים, האפשרויות ותחזית התהליכים הדמוגרפיים הכלכליים והטכנולוגיים הקיימים והצפויים בישראל. לפיכך אנו מקדימים לתכנית האב ליהודה ושומרון, קווים כלליים לתכנית התישבות בארץ-ישראל כולה.

## א.תחזית דמוגרפית כיסוד לתכנון

הבא לחזות את גודל האוכלוסיה בארץ ישראל במבט של 25 שנה לפנים, אינו יכול לבסס את תחזיתו על שעורי הריבוי הטבעי בלבד.

מזה מאה שנה, הגורם המכריע בקביעת גודלה של האוכלוסיה בארץ ישראל הוא היקף העליה לארץ וההגירה ממנה. כל אדם שעדיין לא התעייף מן החזון הציוני ולא נטש את האמונה בתחית ישראל ושיבת-ציון בדורותינו, יקבל את ההנחה כי בפרק זמן של 25 שנה, צפוי לנו גל או גלי עליה גדולים, כפי שהיו בכל פרק זמן כזה במאה השנים האחרונות, ושנתעוררו מסיבות שונות ומשתנות.

לפיכך, תחזית של 8-10 מיליון יהודים היושבים על אדמתם בארץ ישראל בעוד 25 שנה, איננה חזיון-שרב המנותק מן המציאות ההיסטורית, ומוטל עלינו לכל הפחות לחשוב איך ניישב את הארץ אם אמנם תתגשם תחזית זו.

עם זאת, בחרנו לבנות תכנית זו על תחזית מינימום המבוססת רק על שעורי הריבוי הטבעי הקיימים, ועל שעורי העליה המצומצמת כפי שהם בשנים אלה. זאת כדי להצביע על כך שבכל מצב אפשר בתוך 25 שנה להגיע לרוב יהודי ביהודה ושומרון.

שעור הריבוי הטבעי של האוכלוסיה היהודית בארץ מצוי מאז מלחמת ששת הימים בקו עליה מ-15 לאלף ב-1967 ל-18 לאלף השנה. גם אם נניח ששעורי הריבוי הטבעי ישארו כפי שהם ובמקביל תמשיך העליה במימדיה המצומצמים - יש לצפות שהאוכלוסיה היהודית בארץ ישראל תגדל עד סוף המאה ב-1.5 - 1.75 מליון נפש.

אם לא יחול שינוי בשעורי הילודה וההגירה של האוכלוסיה הערבית, היא תגדל בתקופה הנדונה במליון נפש בקרוב, כך שבסוף המאה יהיו כאן כ-2.5 מליון ערבים. עם זאת יש לזכור שמאז מלחמת ששת הימים ועד היום גדל יחס היהודים בכלל האוכלוסיה בארץ ישראל המערבית ב-1% ויחס הערבים פחת בהתאם.

לאור זאת יש לצפות שבתום 25 שנה יהיו כ-5.5 מליון יהודים בארץ-ישראל בגבולותיה הנוכחיים לעומת 2.5 מליון ערבים.

אף אם תגדל העליה רק ב-20,000 יהודים, הרי אלו חצי מיליון נפש בתקופה הנדונה. נרשה לעצמנו להזכיר תוספת זאת בהמשך התכנית, ולו בסוגריים.

כיום מצויים כ-75% מהאוכלוסיה היהודית באזור המרכז (כלומר סביב תל-אביב). אם נוסיף לזה את מספר התושבים באזור החוף לכל אורכו ובירושלים - הרי ניווכח שאחוז היהודים הגרים מחוץ לשפלת החוף וירושלים הוא מוערי ומספרם אינו עולה אלא יורד. גידול האוכלוסיה העיקרי הוא כיום באזור המרכז.

הסיבות לחלוקה הנ"ל של האוכלוסיה היהודית הן רבות, אך ניתן למצותן במספר גורמים עיקריים: העדר מים באזורי המדבר, דבר המונע קיומו של ישוב חקלאי יהודי משמעותי בלמעלה ממחצית שטחי ארץ-ישראל; במדינה מודרנית כשלנו, מספר החקלאים הוא קטן: הכישלון היחסי בפיוזר האוכלוסיה בשיטות המקובלות של הקמת "עיירות פיתוח"; מיעוט כבישים טובים ויוקר בלתי נסבל של התחבורה הפרטית; מבנה מקצועי המעורר צמידות למרכזים עירוניים גדולים; מדיניות קרקעות ותשתית

## ב. מטרופולין ותכנון אזורי

עיר במובנה המודרני, היא התחום המטרופוליני כולו, כלומר העיר עצמה וכל האזור הקשור בה מבחינת כלכלה, תרבות, חינוך גבוה, בידור וכו'. שטחו של מטרופולין תלוי איפוא בתשתית התחבורתית וברמת המוטוריזציה. כמלים אחרות: לא במרחק, כי אם בזמן הדרוש כדי להגיע מכל מקום במטרופולין לאזורי העבודה, התרבות והמסחר. גישה תכנונית בה כל אחת משלש הערים הגדולות הקיימות תהיה בבחינת מרכז מטרופוליני של ממש ולא אי-מבודד נטול קשר לסביבה - מאפשרת להביא לפתרון מוצלח של ישוב הגליל וחלקים נכבדים של יהודה ושומרון. תנאי ראשוני הוא יצירת תשתית של כבישים נוחים ממישור החוף מזרחה, הוולה משמעותית במחיר התחבורה הפרטית, העברת הבניה הצבורית מהחוף מזרחה ויצירת תנאים שיביאו לכך שגם מרבית הבניה הפרטית תעבור מזרחה. יצירת תנאים כלכליים שיביאו להזזת הבניה למגורים לכוון מזרח היא דבר פשוט יחסית תוך שילוב אמצעים פיסקליים, אשראי ומדיניות קרקע נאותה. הדבר מחייב תכנון מרחיק ראות דווקא בתחום החברתי - כדי שהתזווה מזרחה תכלול את כל שכבות האוכלוסיה ולא תותר במרכזי הערים שבמישור החוף אחוז גבוה מדי של שכבות מעוטות אמצעים. התזווה מזרחה הינה מחוייבת המציאות מטעמים לאומיים, ולא פחות מזה מטעמים אקולוגיים, אורבניים, בטיחותיים (הג"א), ואקלימיים, והיא עשויה להביא עמה איכות חיים גבוהה בהרבה מהמצויה היום.

ממשלתית שעודדה ריכוז מפעלים ומגורים בערים הגדולות שלאורך החוף.

אם לא ינקטו צעדים לשינוי קיצוני של התהליכים שהביאו לחלוקה הנוכחית של האוכלוסיה היהודית, נעמוד בסוף המאה בפני חלוקה אחוזה דומה ויתכן אף גרועה יותר. תכנית התישבותית כוללת חייבת להתחשב במבנה המקצועי והדמוגרפי של האוכלוסיה היהודית מחד, ומאידך בתנאים הגיאוגרפיים של ארץ-ישראל ובצורך המדיני ליישב מלבד יהודה ושומרון גם את הגליל והגולן ואת המדבר הגדול בדרום - נגב וסיני.

בלימת גידול המרכזים העירוניים הגדולים במישור החוף, במעשה ולא בתכנית, הוא מהדברים הקשים ביותר בכל מציאות, אפילו של מדינה טוטליטרית, ולא כל שכן אצלנו. אולם, כל תכנית המבקשת להשיג את היעדים המפורטים בסעיף הקודם, ובעיקר יישוב מספר משמעותי של יהודים בשומרון ויהודה, מחייבת הפסקה כמעט מוחלטת של הסיוע הממשלתי לצורך בניה למגורים בערים וב"מושבות" של מישור החוף. פרוש הדבר: תכנון אזורי מקיף (בטול התכנון לכל עיירה או עיר בנפרד); תשתית תחבורתית מקיפה; הוולה משמעותית של רכב פרטי ושל השמוש בו; יצירת תנאים שימשכו גם את הבניה הפרטית לאזור ההר.



## 3. חלוקה גיאוגרפית של תוספת האוכלוסיה

### צפון הארץ

גליל המרכזי והמערבי - הגליל ברובו, בודאי עד לקו אורך של צפת, מצוי בתחום המטרופוליטני של חיפה. שטח התחום בקווי האורך 170-180 בין מעלות בצפון לצרת עלית בדרום, צריכות לקום שכונות מגורים. יש הקימן תוך הגדלת הישובים העירוניים הקיימים - מעלות, רמיאל, נצרת - וע"י הקמת ישובים קהילתיים על הדרכים מובילות ממערב לערים אלה וביניהן. אלה יבואו במקום גיטאות מגורים חדשים לאורך חוף הים בין נהריה, עכו, קריות וחיפה.

גולן והגליל המזרחי - בגולן לא קיים יישוב ערבי ואין יפוא שאלה של מאזן דמוגרפי. מימדיו של הישוב היהודי ייבים להיות כאלה, שהוא יוכל להיות עזר למערכת בטחונית (ולא מעמסה כפי שהיה הישוב הזעיר בשנת 1971). פרוש הדבר שהאוכלוסיה צריכה להיות מסוגלת הוות כח שמירה בעתות שלום ולהוציא מתוכה כח בלימה אשוני בעתות מלחמה. מכאן שיש לתכנן ל-4 עד 5 רבבות, פחות. בהתחשב במגבלת המים, לא יוכל הישוב החקלאי ספק יותר מ-15,000 נפש. יתר האוכלוסיה תתרכז בקצרים יישובים קהילתיים במקומות נוספים בגולן. מרכזי מלאכה תעסוקה ימצאו ליד כל ישוב עירוני ומרכז תעסוקה גדול ריך לקום בתווך, בין הגולן והגליל המזרחי באזור מחניים מרכז בו ימצאו תעסוקה גם תושבים מצפת ומחלקים אחרים של הגליל המזרחי.

### יהודה ושומרון

בניית התישבות רחבת מימדים ליהודה ושומרון, מפורטת פריקים הבאים.

### 3. דרום הארץ

אם בצפון ובמרכז המדינה ניתן להביא לפזור אוכלוסיה משמעותי על ידי תכנון, הרחבה וארגון נכון של אזורי המטרופולין הקיימים - הרי בדרום שונה התמונה לחלוטין. דרומית לקו באר-שבע דימונה גרים פחות מ-1% של יהודי ישראל ובעוד זמן מועט יהיה שם רוב ערבי מובהק. במציאות הקיימת במזרח התיכון לא נוכל לראות את דרום הארץ כישראלי כל עוד לא יישוב יהודים.

מי שמתח בשנת 1906 את קו הגבול בין סיני לנגב, הביא לכך שהמרחבים הפתוחים המתאימים לעיבוד חקלאי, מקורות המים ובעיקר דרכי התחבורה, ימצאו כולם ממערב לקו. כתוצאה מכך נוצר מצב שדרום הנגב אינו ניתן ליישוב של ממש, אלא בערבה הצרה שאינה מתאימה מסיבות רבות, ובעיקר בשל אקלימה הלוהט, ליישוב צפוף, בשל המבנה הגיאוגרפי המיוחד, אין היא יכולה גם לשמש דרך תחבורה בטחונית לאילת, ובוודאי לא הדרך היחידה. עובדות אלו מחייבות לראות את עיקר המאמץ ההתישבותי בקו אל-עריש - בקעת-הירח - אופירה ומערבה. אזור זה מתאים לדרך תחבורה נוחה וזולה שתקשר ותקרב את אילת ואופירה למרכזי האוכלוסיה בצפון. זוהי, אגב, בחלקה, דרך היסטורית שאובטחה כבר בימי שלמה לאורכה ע"י מצודות ישראליות. באזור מצויים מים עתיקים (פוסיליים) במעמקי האדמה, שיוכלו לספק במילואם את צרכיה של התישבות חקלאית רחבת-ממדים למשך כ-25 שנים, כלומר עד לעידן המים המותפלים. זהו גם אזור שקרינת השמש מצויה בו בשפע כל ימות השנה, דבר המאפשר בניית משק מודרני תוך שמוש בשיטות שכבר פותחו לניצול קרינת השמש וחסכון משמעותי באנרגיה שמקורה נפט.

כדי לגאול את האדמה העומדת בשממונה במרבית האזורים בדרום הארץ, יש להחדיר את ענף המרעה האקסטנסיבי. ענף זה הוזנח עד כה בשל אי התאמתו לצורות ההתישבות הקבוציות והמושבות. שיטות חדישות

## ד. סיכום

במשך חצי יובל צריכים לקום כ-500 ישובים כפריים חדשים, בעיקר בדרום. כלומר, כ-20 בשנה (לעומת פחות מ-10 בשנה, בממוצע, בעשור האחרון). בהנחה שבכל ישוב חקלאי יחיו כמאה משפחות ועם הגדלת הישובים החקלאיים הקיימים, יתווספו כ-200 אלף יהודים למגזר החקלאי.

אילת-עלית, אופירה, קדש-ברנע וימית - צריכות למנות כ-50,000 תושבים, כל-אחת, בסוף המאה; כ-150 אלף תושבים, לפחות, צריכים להתווסף לישובים העירוניים האחרים בדרום - יחד כ-350,000.

בצפון, כלומר בגליל ובגולן, יתווספו כ-200,000 תושבים עד סוף המאה.

אם נחבר את כל המספרים הנ"ל, נמצא שהם מצטרפים ל-750,000 נפש בקירוב. מהם כ-500,000 בנגב ובסיני וכ-250,000 בגליל ובגולן. נותרו, איפוא, עוד כמספר הזה, ואולי עד מליון נפש, ליישוב מרכז הארץ, כלומר יהודה ושומרון - כולל אזור ירושלים. זאת בהנחה שלמעלה מחצי מליון תושבים נוספים יעדיפו לבנות את ביתם במרכזי האוכלוסיה בשפלת החוף, חרף כל המאמצים לבלום את גידול האוכלוסיה באזור זה (ראה טבלה 1 ומפה 1)

### טבלה 1

#### חלוקה משוערת של תוספת האוכלוסיה היהודית

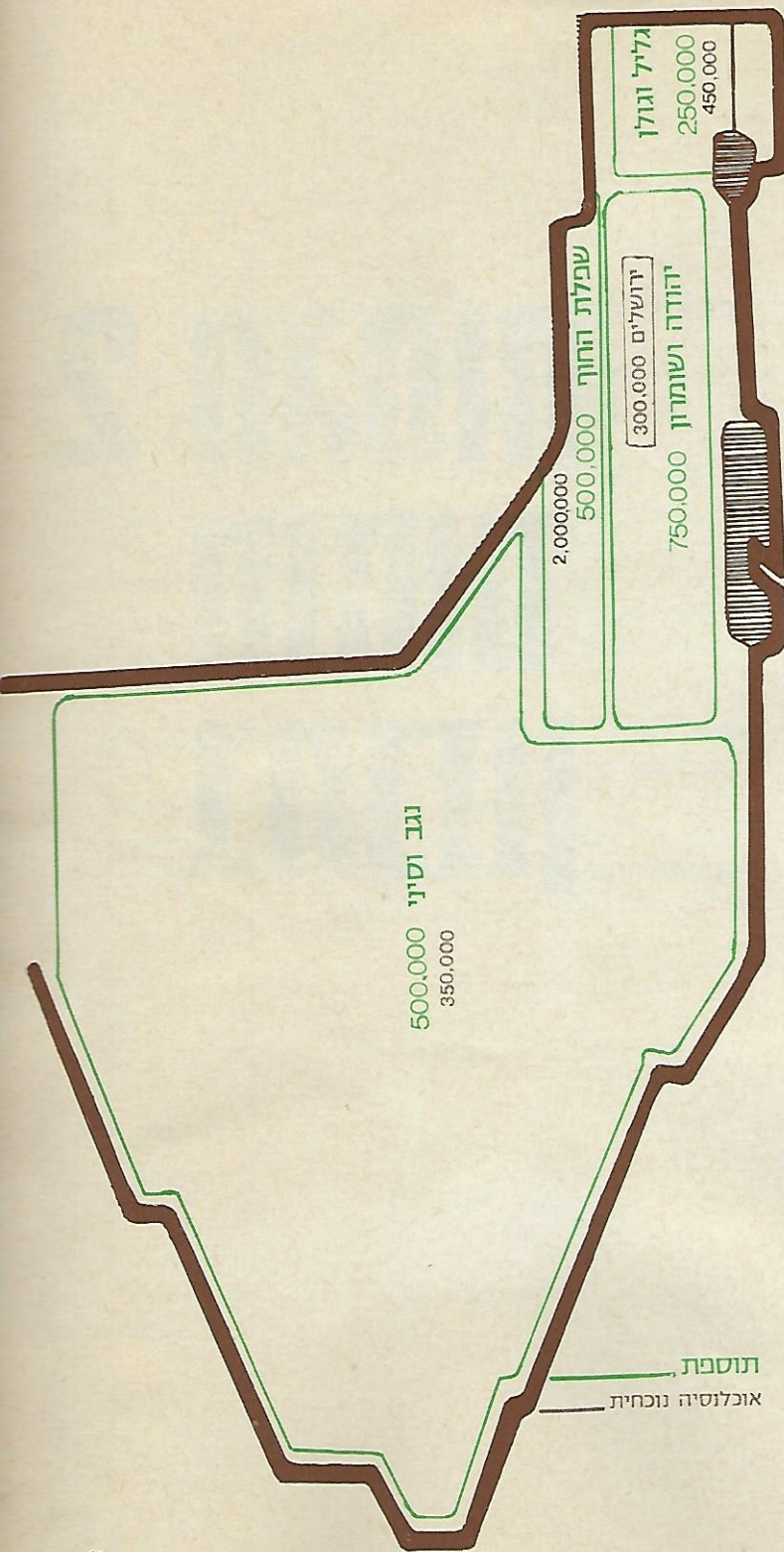
200,000	ישוב עירוני חדש	נגב וסיני
150,000	ישוב עירוני קיים	
200,000	ישוב עירוני	גליל וגולן
750,000		יהודה ושומרון
200,000		חקלאות (כל חלקי הארץ)
500,000		שפלת החוף
2,000,000		

שפותחו באוסטרליה, דרום אפריקה וגם באמריקה, באזורים שחוני גשם, מאפשרות היום למצוא פרנסה בענף זה. יתרונותיו הם אפשרות ניצול ושמירה על קרקעות שהם שוממים היום ומועדים לפורענות, הגברה משמעותית של יצור הבשר ללא הזדקקות למטבע חוץ וכן פריסת ישוב יהודי על שטחים נרחבים, על כל המשמעות המדינית והבטחונית שבדבר. יש בארץ אנשים לא מעטים המבקשים לעסוק במרעה. יש להעמיד לרשותם את הכלים המתאימים ואת המסגרות ההתיישבותיות-חברתיות המתאימות.

בדרום הארץ חייבים לפתח את שלוש הערים להן הונח יסוד ולהקים עיר נוספת לאבטחת הציר צפון-דרום. כביש ומסילת ברזל מימית לבקעת הירח, יקצרו את הדרך לאילת בכ-100 ק"מ, ישמשו מוקד להתפתחותן של ימית ושל אילת-עלית ויאפשרו להניח את היסוד לעיר חדשה באזור קדש-ברנע, הכביש יתחבר מכוון צפון-מערב לכביש אילת-אופירה, תוך קצור משמעותי של הדרך ותוך חיבורה של אופירה לעורק תחבורה ראשי ומרכזי. האזור שבין ימית לאילת-עלית נהנה מאקלים משובח, ממרחבים ומכל התנאים הדרושים לפיתוח מואץ של ישוב רחב-ממדים המושתת על כלכלה מודרנית. גורלו ומימדיו של ישוב בא-טור תלוי במציאת נפט במקום זה ובהיקף המימצא. ישובים עירוניים נוספים, אם גם קטנים יותר, יוקמו באזור הר משה ובין אילת לאופירה, כשעיקר עיסוקם של תושביהם - תיירות ודייג.

## מפה 1 תוספת האוכלוסיה היהודית ב-25 שנה

החישוב מניח תוספת של כ-2 מיליון יהודים ב-25 שנה. הוא מבוסס על ריבוי טבעי בקצב הנוכחי, עליה בקנה המדה הנוכחי, והפחתה כל שהיא בירידה. אם תגבר העליה אפילו במעט (20,000 לשנה) תגדל האוכלוסיה היהודית בחצי מיליון נפש נוספים. כמחצית מתוספת זו אפשר יהיה ליישב ביהודה ושומרון ואז תגיע האוכלוסיה היהודית ביו"ש למיליון נפש. מלבד כ-350,000 איש היושבים בירושלים.



# 2 תגמות מנחות בתכנון

## א. ביטול החיץ הדמוגרפי

התישבות יהודית רבת ממדים ביהודה ושומרון תבטל הלכה למעשה את החיץ הדמוגרפי הגורם לרחוק ועוינות בין העמים, והמפריד כיום בין השפלה וההר, ההופך את יהודה ושומרון (להוציא אזור ירושלים) למעין מובלעת ערבית נרחבת הריקה כמעט לחלוטין מיהודים. מובלעת דמוגרפית זו היא העילה המרכזית לרעיון המדינה הפלשתינאית ביהודה ושומרון וביטולה הינו כורח חיים למדינת ישראל. יש להדגיש, כי אין במגמה זו ביטוי של עוינות כלפי המיעוט הערבי. אדרבה - נובעת היא מהגישה, כי יש ביכולתם של יהודים וערבים לחיות ביחסי שכנות טובים בתחומי מדינת ישראל ללא נישול ודיכוי.

## ב. השתלבות במערכת הבטחונית

המערכת הבטחונית ביהודה ושומרון בנויה היום על 4 מרכיבים:

1. מימד העומק הגיאוגרפי בין השפלה והירדן;
  2. שליטה על גב ההר ביהודה ובשומרון;
  3. שליטה על הבקעה ונהר הירדן;
  4. רשת נאותה של דרכי מזרח-מערב המאפשרות הזזת כוחות סדירה ומהירה מהעורף בשפלה לחזית בבקעת הירדן.
- בכוחה של ההתישבות להבטיח מרכיב חמישי, הכרחי ומשלים לארבעה שנימנו, והוא: נוכחות מתמדת של יהודים במקום. כלומר, קיום פוטנציאל צבאי הנדרש ככוח הרתעה בעתות רגיעה. יחד עם זאת, מסוגלת ההתישבות להעמיד בעתות מלחמה כוח-אדם לוחם, העומד הכן לסייע לכוחות צבא ולאישי עמדות מפתח בסמיכות לאזור מגוריו.

## ג. עידוד תהליכים כלכליים רצויים

בואה של שכבה רחבה, מקרב האוכלוסיה העירונית, להתישבות חדשה, תוך מגמה שלא להסתפק בהעתקת

## ו. צמצום המפגעים האקולוגיים

היווצרותו של מגלופוליס-ענק בגוש דן הביא עמו מפגעים אקולוגיים קשים בתחומי הצפיפות והמחנק, הרעש, זיהום האויר ובתחומים לא פחות חמורים כגון: האפשרות לפיגועים בטחוניים הכרוכים באבדות גדולות בנפש; התהוות לחץ פסיכולוגי מעיק הגורר תופעות לוואי קשות כגון - עליה בממדי הפשע ועוד. העברת מרכז הכובד ההתיישבותי ליהודה ושומרון תעצור תהליך הרסני זה ותאפשר הקמת מסגרות בעלות איכות חיים גבוהה בתחום החברתי והאקולוגי גם יחד.

מגמות היסוד שפורטו לעיל אינן משמשות רק כנקודת מוצא לעצם רעיון ההתיישבות ביהודה ושומרון אלא תוחמות את כיוונה, ומהן נגזרות מסקנות קונקרטיות לתכנון ההתיישבות, הן באשר לאופיה של ההתיישבות ומסגרותיה החברתיות והן באשר למיקומה הפיזי ופריסתה בשטח. מסקנות אלו תפורטנה להלן.

מקום המגורים אלא לחתור לעצמאות כלכלית וחברתית באזור - תעודד שלושה תהליכים כלכליים רצויים:  
1. מעבר משמעותי של עובדים משרותים ליצור;  
2. הורדת רמת החיים בתחום הצריכה והשרותים;  
3. השקעת הון ויזמה פרטית (בסיוע ממלכתי) בתחום הבניה ואמצעי היצור.

## ד. הבטחת מעמדה של ירושלים כבירת ישראל

הקפתה של ירושלים בישובים יהודיים רבי אוכלוסיה משלושת עבריה הפרוצים כיום - ממזרח, מצפון ומדרום, הינה חיונית להבטחת מעמדה של ירושלים כבירת ישראל בפועל. רק יצירת, מעגלי התיישבות רחבי היקף סביב ירושלים תשנה את מעמדה הנוכחי כעיר ספר המצויה בשולי הישוב היהודי ותהפוך אותה לצומת חיים מרכזית בלב המדינה.

## ה. פיזור האוכלוסיה

ההתיישבות ביהודה ושומרון תרים תרומה נכבדה לפיזור האוכלוסין ברחבי הארץ. צעד זה הינו חיוני כמרחב מחיה לגידול האוכלוסיה ולהקלת הצפיפות הגואה והולכת במישור החוף, בו מרוכזים כיום בין נתניה לגדרה למעלה מ-50% מאוכלוסית המדינה. חבלי יהודה ושומרון סמוכים יחסית למרכזי הישוב היהודי בירושלים ובגוש דן, ולפיכך, מנקודת מבט סוציולוגית, נראית העתקת אוכלוסיה רחבה אליהם ריאלית וברת-ביצוע יותר מאשר לחבלי הארץ המרוחקים בדרום ובצפון.

# 3 דדני הביצוע

## א. היקף ההתיישבות

מכל המגמות שתוארו לעיל עולה מסקנה ברורה, כי רק התיישבות יהודית בהיקף נרחב ובמסה אנושית גדולה, בכוחה לענות על הציפיות המונחות בעצם מגמותיה. מצוות ישובה של ארץ-ישראל תובעת התיישבות גדולה במימדיה. הבטחת מעמדה של ירושלים כבירת ישראל תתממש רק אם תשב אוכלוסיה יהודית רבת-ממדים מכל עבריה. גם משמעות מדינית, שאינה סמלית בלבד, מחייבת אוכלוסיה בעלת משקל כמותי, והחיץ הדמוגרפי ודאי שלא יתבטל ע"י הקמת ישובים קטנים ובודדים אלא באמצעות העתקתה של אוכלוסיה בת רכבות רבות מן השפלה אל ההר. כך ניתן לעבור כסדר על כל המגמות ולהיווכח, כי ביטוי האמיתי במשמעות לאומית לא יכול להתממש אלא באמצעות מסה גדולה של אוכלוסיה.

בבואנו להעריך את סדר-הגודל בו מדובר, עלינו להדגיש שתי מטרות המצביעות על קנה המידה. האחת - החתירה לצמצום הפער בין האוכלוסיה היהודית בהר לבין האוכלוסיה המקבילה לה במישור החוף; והשניה - שינוי המאזן הדמוגרפי והשגת עדיפות על האוכלוסיה הערבית המרוכזת כיום ביהודה, בשומרון ובירושלים - רבה.

הנתונים הסטטיסטיים מצביעים על המספרים הבאים:

א. אוכלוסיה יהודית בת כ-1,750,000 נפש מרוכזת כיום בגוש דן וסביבתו;

ב. אוכלוסיה ערבית בת כ-750,000 נפש מרוכזת כיום ביהודה, שומרון וירושלים-רבה;

ג. אוכלוסיה יהודית בת כ-350,000 נפש מרוכזת כיום בירושלים וסביבתה.

המסקנה הנובעת מכך היא, כי עלינו לחתור למליון ורבע יהודים ביהודה ושומרון (כולל ירושלים) תוך כמחצית היובל ולהקפוא במקביל, כמעט באופן מוחלט, את גידולה של האוכלוסיה במישור החוף ובעיקר בגוש דן וסביבתו.

בכך יעלה היקפה של האוכלוסיה היהודית ביהודה ושומרון על היקף האוכלוסיה הערבית ויצטמצם מאד הפער הדמוגרפי העצום הקיים כיום בין השפלה וההר. אין ספק, כי זוהי משימה לאומית כבירה, התובעת הערכות יסודיות בכל התחומים החל מהקצאת משאבים כספיים גדולים לתשתית, לבנין ולפיתוח וכלה סוציולוגיים נאותים ויצירת אקלים חברתי אוהד שיסייע להגשמת הרעיון.

## ב. פריסה בשטח

אחד העקרונות היסודיים בבניית התכנית הוא הפריסה בשטח. אחיזתנו בחבל ארץ אינה רק פונקציה של גודל האוכלוסיה היושבת בו, אלא גם של גודל השטח אשר אוכלוסיה זו מטביעה בו את רישומה והשפעתה. הצורך בהתיישבות מסיבית מבחינת גודל האוכלוסיה, וגם אופיים הגאוגרפי ומיקומם של יהודה ושומרון בלב הארץ, מחייבים לתכנן ישובים עירוניים גדולים, כפי שאמנם יפורט להלן. אולם מטבע הדברים מרוכזת האוכלוסיה של ישובים כאלה בשטח קטן יחסית, ולכן אין הם כשלעצמם ממלאים את דרישות ההאחזות בחבלי הארץ האלה. יתר על כן, קיימת סכנה שמתוך המאמץ הגדול הדרוש בתכנון, בניה ואיכלוס של ישובים עירוניים גדולים - עלול להתפתח זלזול במשימה הקלה יותר של הקמת ישובים כפריים קטנים ובתועלת שבהם, בהיותם מקיפים אוכלוסיה קטנה יחסית ובפיזור רב.

תכנית זו מבקשת להדגיש את חשיבותו הרבה של הפיזור בשטח, ומציעה הקמת ישובים כפריים במספר רב ובפיזור גדול. במקביל להקמת הישובים העירוניים הגדולים.

העקרון האמור עולה כמסקנה מתוך חלק נכר מן המגמות המנחות שהועלו בפתח פרק זה ובדברי ההקדמה לתכנית: מצוות ישובה של ארץ-ישראל אינה מצטמצמת בעצם

העליה לארץ, היא מחייבת שלא יותירו ממנה מקום (פנוי מיהודים). כלשון הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות. דבר זה אינו ניתן להגשמה אלא באמצעות פיזור מירבי בשטח. השאיפה לביטול החיץ הדמוגרפי לא ניתן לספק באמצעות ערים בודדות בלבד, המותירות מובלעות נרחבות ריות מיהודים. משמעותה האמיתית תבוא לידי מיצוי רק על ידי פריסת רשת ישובים יהודיים שנוכחותם המוחשית בכל אתר תביא להרגשה "כי לא ארץ נכריה כבשנו".

כד בבד עם הנקודות שצויינו, הרי הנימוקים העיקריים לפריסה בשטח נעוצים במגמות החברתיות הפנימיות. הכורח הסוציולוגי להחלץ מהמסגרות העירוניות על כל מפגעייהן החברתיים והאקולוגיים ולצאת מן העיר אל הכפר, מקיפה שכבות רחבות של האוכלוסיה ובכללן דווקא שכבות ערכיות ומבוססות אשר חשיבותן רבה כ"כוח מוביל" בהתיישבות. האתגר החלוצי הבא לידי ביטוי מיוחד במסגרות חברתיות בעלות מטען ערכי; הדרך לקליטת עליה המבקשת לשמור על יחודה הקהילתי; המגמה לכיוון צבור עובדים משרותים לייצור מתוך אוירה חברתית, כל אלה מחייבים מסגרות התיישבות של קהילות בנות מאות ספורות של משפחות, המהוות יחידות חברתיות אוטונומיות בעלות "אופי" ו"מטען-ערכי" משל עצמן. הקמת מספר גדול של ישובים קהילתיים מאפשר ומחייב איפוא פריסה רחבה בשטח.

יצוין עוד, כי הקמת ישובים אלה קלה וריאלית יותר בשלבים הראשונים וחלק מהם יוכלו להוות מעין גרעין (או גוש גרעינים) לישוב עירוני גדול בעתיד.

לסיום העיון בנושא זה מן הראוי להוסיף נקודה רבת-חשיבות:

השאיפה לבנות ישוב בסגנון בניה כפרי אינו נחלת המבקשים להתישב בכפר בלבד והוא מקיף גם את מרבית המעוניינים בישוב עירוני. סגנון בניה זה, היפה לכשעצמו ותואם במיוחד את המבנה הטופוגרפי של ההר, מחייב אף הוא הקצאת שטחים נרחבים לישובים הכפריים והעירוניים כאחד. יש להדגיש, כי סגנון הבניה הכפרי אינו יקר בהרבה

מסגנון הבניה העירוני, כמצויין בנספח שצרפנו בנושא "עלויות".

ואחרות, שתפתחנה על פי יוזמת המתיישבים, בצרופם ובשילובם, יאפשרו ליישם את כל מה שנלמד בדור האחרון בארץ ובעולם בהקמת ישובים עירוניים ויהוו פתח לחברה שסביבתה המתוקנת תביא לתיקון מידותיה ואורח-חיה.

## 1. הישוב הקהילתי

מונה 250-500 משפחות, הוא יחידה התישבותית היכולה ללבוש צורות שונות - על פי רצונם וצרכיהם של התושבים. אופיו של הישוב, צורת החיים הקהילתיים, תכניה, עומק ההווי הדתי, מידת הקשר בין המתיישבים והשותפות ביניהם ועוד תחומים רבים - נתונים להכרעת התושבים ולרצונם. בין שהישוב הוא פתוח ואוכלוסיתו רב-גונית והטרוגנית ובין שהמתיישבים קשורים זה בזה בקשרי מוצא, דת, עבודה במפעל משותף או כל קשר אחר - הישוב הקהילתי יאפשר למתישביו למצות את הווייתם ואת ערכיהם. (הצעה מפורטת בדבר המבנה המוסדי, המשפטי והחברתי של הישוב הקהילתי ראה בנספח ב').

### אשכול ישובים,

מספר ישובים קהילתיים סמוכים, יהוו מעין אשכול ישובים, לאספקת שרותים בתחומים שונים ברמה גבוהה יותר מהאפשרי בישוב קהילתי בודד, יוקם מרכז כלכלי ותרבותי במרכז האשכול או ליד אחד מהישובים שבו. במרכז יהיו מגורים לפי הצורך.

## 2. ערי גנים

שכונות עירוניות למחצה, המקיפות אוכלוסיה של 10,000 תושבים. (2500 יחידות). עיר הגנים תתאים לצרכיהן של שכבות אוכלוסיה שאינן מעוניינות או מתאימות לחיי קהילה אינטנסיביים ותאפשר להן להחליץ מן הדוחק הנוכחי בערים הגדולות ובשוליהן, מבלי לנתק

## ג. צורות ההתיישבות

צורות ההתיישבות הקיימות בארץ כוללות - בחקלאות, את הקבוץ והמושב על צורותיהם ובהתיישבות עירונית, העיר הותיקה ועיירת הפיתוח. אורח החיים בישובים העירוניים הוא למעשה אחיד, מבוסס על שכונות של בתי-קומות. להוציא מספר מצומצם של שכונות וילות של השכבות האמידות והעשירות - אין צורה התישבותית עירונית אחרת. המושבות - שהיוו כעין צורת מעבר - מצויות ברובן בתהליך מהיר של עיור ועוברות מן העולם כמבנה ישובי מיוחד.

מפעל ההתיישבות היהודית בשומרון ויהודה, על-מנת להצליח ולמלא אחר העקרונות שפורטו לעיל - חייב להנצל מגורלן של מרבית עיירות הפיתוח. יש צורך ברעיונות חדשים, ביוזמה, בתושיה, בעצה טובה כדי לפתוח אפשרויות לכל שכבות האוכלוסיה וכדי להוות כוח משיכה לצבור הרחב על שכבותיו, מגונו וגילאיו.

האוכלוסיה היהודית בארץ ישראל היא פלורליסטית במובנים רבים. נוסף על החלוקה על פי רמת ההכנסה, יש בעלי מוצא שונה, מנהגים שונים, אורח חיים שונה בתחום התרבות והמסורת, אוהבי טבע ושוחרי עיר, המעוניינים בחיים אינדיבידואליים והרוצים במידות שונות של שיתוף. כדי להבטיח להתיישבות בשומרון ויהודה תנופה רבת, שלא תפסח על אף אחת משכבות ומגווני האוכלוסיה, חייבת התכנית לספק אפשרויות וצורות התיישבות שתמלאנה אחר הצרכים והמאויים של כולם.

לצורך פישוט התכנית סווגו בה הישובים לארבע צורות התיישבות שיפורטו להלן. סגולותיהם של יהודה ושומרון והפוטנציאל האנושי להתיישבות בהם מותירים מרחב אפשרויות גדול, ויש להניח כי צורות התיישבות אלה



האוכלוסיה היהודית לאורך חוף הים ובירושלים. דבר זה הוא בבחינת הקלה תקציבית גדולה מאוד, שכן הוא יאפשר לבצע חלקים חשובים של תכנית ההתיישבות בתקציבי שיכון בלבד. אך ברור כי עם הזמן יש להקים מפעלים כלכליים במקומות אלה, כך שאחוז הולך וגדל של האוכלוסיה יתפרנס בסמוך למקום מגוריו או שיתקשר למרכזי הכלכלה בערים החדשות המתוכננות על גב ההר (ראה להלן).

המפעלים הכלכליים המתאימים להתיישבות החדשה ביהודה ושומרון הם בעיקר מהסוגים הבאים:  
**א. תעשייה:** הכוונה לתעשייה חופשית ככל האפשר מזהום אויר, מים וקרקע - כדי לשמור על איכות הסביבה. יתר על כן, יש לעשות כל מאמץ להקים תעשייה מתוחכמת, עתירת-מדע וידע, שתמשוך כוח-עבודה יהודי ותתן לו תמורה הוגנת.

**ב. תיירות:** מפעלי תיירות ברמות שונות, החל ממחנות נופש עממיים וגמור במלונות פאר. זאת בקשר עם האתרים ההיסטוריים, בשלוב עם סיורים, טיולים, מחנות ארכיאולוגיים וכו'.

**ג. חינוך ותרבות:** תחום זה מתאים ביותר לאוכלוסיה אידיאליסטית, חלוצת ההתיישבות ביהודה ושומרון. הכוונה לישיבות, מכוני לימוד ומחקר, פנימיות, ואולפנים מסוגים שונים. כמו כן יש סיכוי למפעלים תרבותיים מסוג: הוצאה לאור, אולפני צילום, מפעלי תכנון ואחרים.

**ד. חקלאות:** הכוונה לחקלאות מתוחכמת שאינה זקוקה אלא לכמות מזערית של קרקע. סוג הגידולים תלוי ביוזמה, רעיונות ומחקר. האפשרויות אינן מבוטלות. פרט לבקעת הירדן, בה מצויה קרקע במידה מספקת, יהיה היקף העוסקים בחקלאות מצומצם, אך חשיבותה גדולה מעל ומעבר להיקפה הכמותי, משום שהיא ממלאת צורך נפשי עמוק - ומבטאת את הקשר אל הקרקע.

אותן בבת אחת ממקורות פרנסתן הנוכחיים. שכונה כזאת תשען בעיקר על עיר גדולה שבסביבתה, אבל גודלה יאפשר לה לקיים רמה מסוימת של שרותים ותעסוקה עצמאיים.

טווחי הנסיעה מאזור יהודה ושומרון אל מרכזי האוכלוסיה הקיימים, תאפשר להקים ערי-גנים כאלה גם לפני היותן של ערים גדולות ביהודה ושומרון גופא, ולהעביר את הזיקה המטרופולינית מן השפלה אל ההר בהדרגה.

שני הדגמים לעיל, כל אחד בנפרד או בצרוף עם משנהו, יוכלו להוות בסיס לעיר עצמאית, על כל היתרונות שהמבנה הפרוס נותן לה ועל כל מה שאוהבי עיר יוכלו למצוא בה.

**3. העיירות** בתכנית זו הן בנות 20,000 תושבים.

**4. הערים הגדולות** תמנינה, בתום 25 שנה, 60,000

תושבים כל אחת.

## ד. תשתית כלכלית

כדי להבטיח התיישבות יהודית רבת-מימדים ובעלת תנופה - חייבת התשתית הכלכלית להיות איתנה ומבוססת.

הנתונים הבולטים ביהודה ושומרון הם:

א. קרבה למרכזי האוכלוסיה והכלכלה;

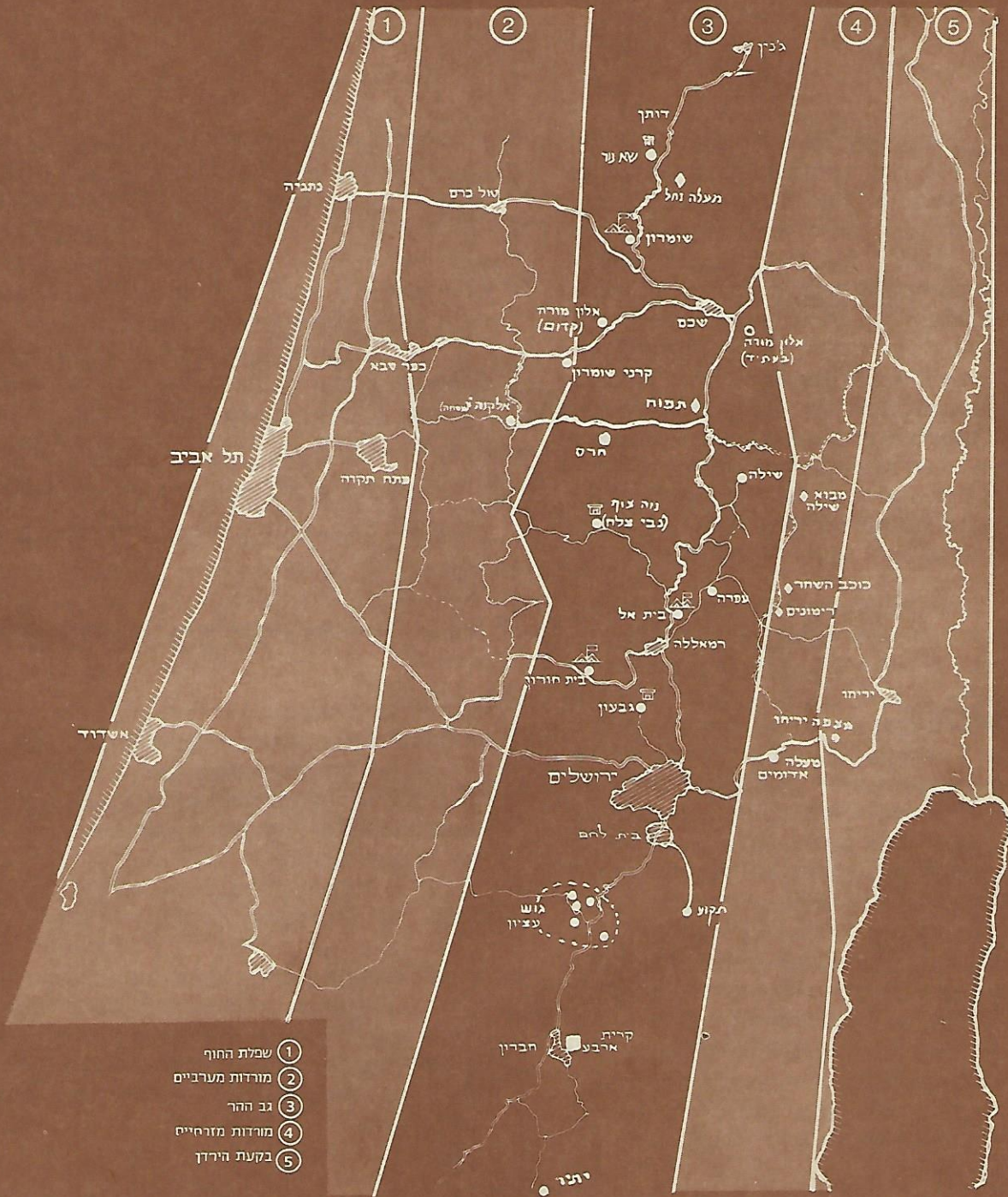
ב. מיעוט קרקעות המתאימות לעיבוד חקלאי (פרט לבקעת הירדן);

ג. אקלים נוח וסביבה טבעית בלתי מזוהמת;

ד. ריבוי אתרים היסטוריים המהווים מוקדי משיכה למבקרים ותיירים.

נתונים אלה קובעים את האפשרויות ואת המגבלות. ברור שהרוב המכריע של ההתיישבות יהיה בעל אופי עירוני ורק מיעוט קטן חקלאי. בחלק נכבד מאוד יהיה הישוב ביחידות עירוניות קטנות יחסית, בשל מגבלות קרקע. בתחילה יהיו חלק ניכר מהמתיישבים קשורים בכלכלתם למרכזי

## מפה 2. רצועות אורך



- ① שפלת החוף
- ② מורדות מערביים
- ③ גב ההר
- ④ מורדות מזרחיים
- ⑤ בקעת הירדן

## ה. האזורים וייחודם

מגבולו הצפוני של השומרון ועד גבולה הדרומי של יהודה כ- 120 ק"מ. רוחבה של ארץ-ישראל המערבית באזור זה, מהים עד הירדן, הוא כ- 70 ק"מ בצפון ומעל 100 ק"מ בדרום. לאורכה מחולקת הארץ לחמש רצועות מקבילות ואלה הן, ממערב למזרח.

1. שפלת החוף
2. המורדות המערביים
3. גב ההר
4. המורדות המזרחיים
5. בקעת הירדן

ירושלים מצויה בתווך: ברצועת האורך האמצעית, קצת דרומה מהאמצע בקו צפון-דרום. תכנית ההתיישבות חייבת להתאים עצמה לאופיה ותכונותיה המיוחדות של כל רצועת אורך, תוך ניצול הפוטנציאל הגלום בה והתחשבות במגבלותיה. אף שהתכנית המוצעת בזה מתייחסת ל-3 הרצועות האמצעיות, הרי יש לה השלכות גם על האחרות, כמפורט להלן:

1. שפלת החוף - תשמש למרכזי כלכלה ותעשייה גדולים וכן לחקלאות. יש להפסיק כל בניה למגורים ציבורית או בתמיכה ממשלתית ברצועה זו ולהזיזה מזרחה.
2. המורדות המערביים - לרצועה זו יש להעתיק את הבניה הציבורית למגורים מאזור שפלת החוף. מעשית פרושו של דבר הקמת ערי גנים וישובים קהילתיים הקשורים קשר הדוק ע"י רשת כבישים נוחים למרכזי הכלכלה בשפלת החוף. דבר זה יאפשר העתקה מהירה של אוכלוסייה לשומרון, תוך השענות על מקורות פרנסה שבשפלה. יחד עם זה יש לפתח מלאכה, תעשייה מתוחכמת, תיירות וכו' כדי ליצור אפשרויות פרנסה במקום למספר גדול ככל האפשר של המתישבים.

3. גב ההר - השדרה המרכזית - יש לראות במפעל ההתיישבות ביהודה ושומרון פריצה אל לב הארץ ויצירת שדרה חדשה של אוכלוסייה יהודית, ולא זחילה טבעית של שדרת החוף והתרחבותה מזרחה.

גב-ההר, לאורך דרך האבות, הוא האזור הטבעי ליצירתה של שדרה עירונית נוספת במקביל לשפלת החוף. האקלים ברצועה זו נוח בהרבה מן האקלים השורר בשפלת-החוף מזה ובבקעת הירדן מזה, והוא גורם רב-חשיבות ביצירת איכות חיים גבוהה בישוב עירוני צפוף.

שדרה זו בהיותה חוצה את ארץ ישראל לאורכה, תהווה את הקשר הממשי בין הישוב היהודי לאורך חוף הים לבין ישובי בקעת הירדן, ובלעדיה תמשיך הבקעה להיות מנותקת בפועל ממרכזי הישוב היהודי.

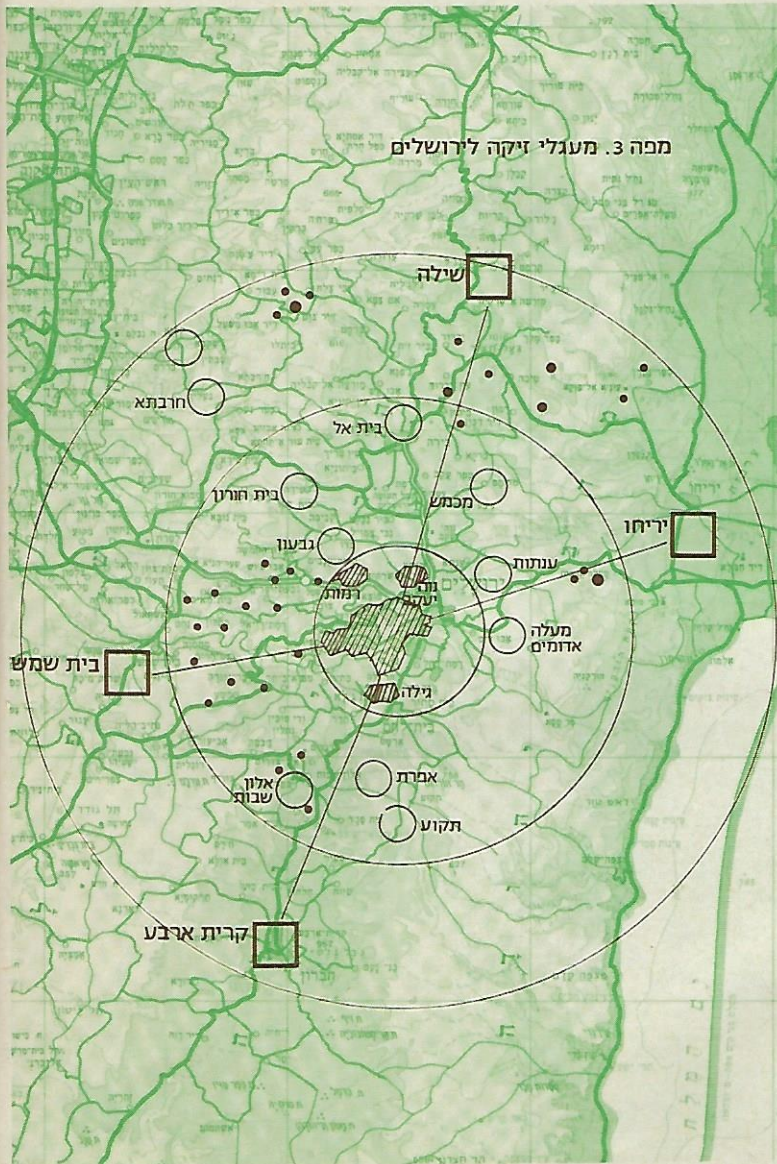
לפיכך, צריכים הישובים העירוניים הגדולים ומרכזי התעסוקה והשרותים להבנות בשדרה המרכזית על גב-ההר. יש להשקיע מאמץ ומחשבה תכנונית במטרה לשנות בהדרגה את זיקתם המטרופולינית של ישובי המורדות המערביים מן השפלה אל ההר.

בגב ההר יש להקים שתי ערים גדולות, אחת ביהודה ואחת בשומרון, ושרשרת של עיירות-הר אשר, עם ירושלים בתווך ובאר שבע בדרום, תהיינה המקבילה ההררית לערי חוף-הים.

4. המורדות המזרחיים - באזור השומרון רצועה זו צרה מאד, ומבחינה התיישבותית יש לראותה כחלק מבקעת הירדן. באזור ירושלים ודרום יהודה משתרע כאן מהדבר, שאוירו צח ואדמותיו בבעלות המדינה. הוא מתאים לישובים לא חלקאיים בכל הרמות העירוניות.

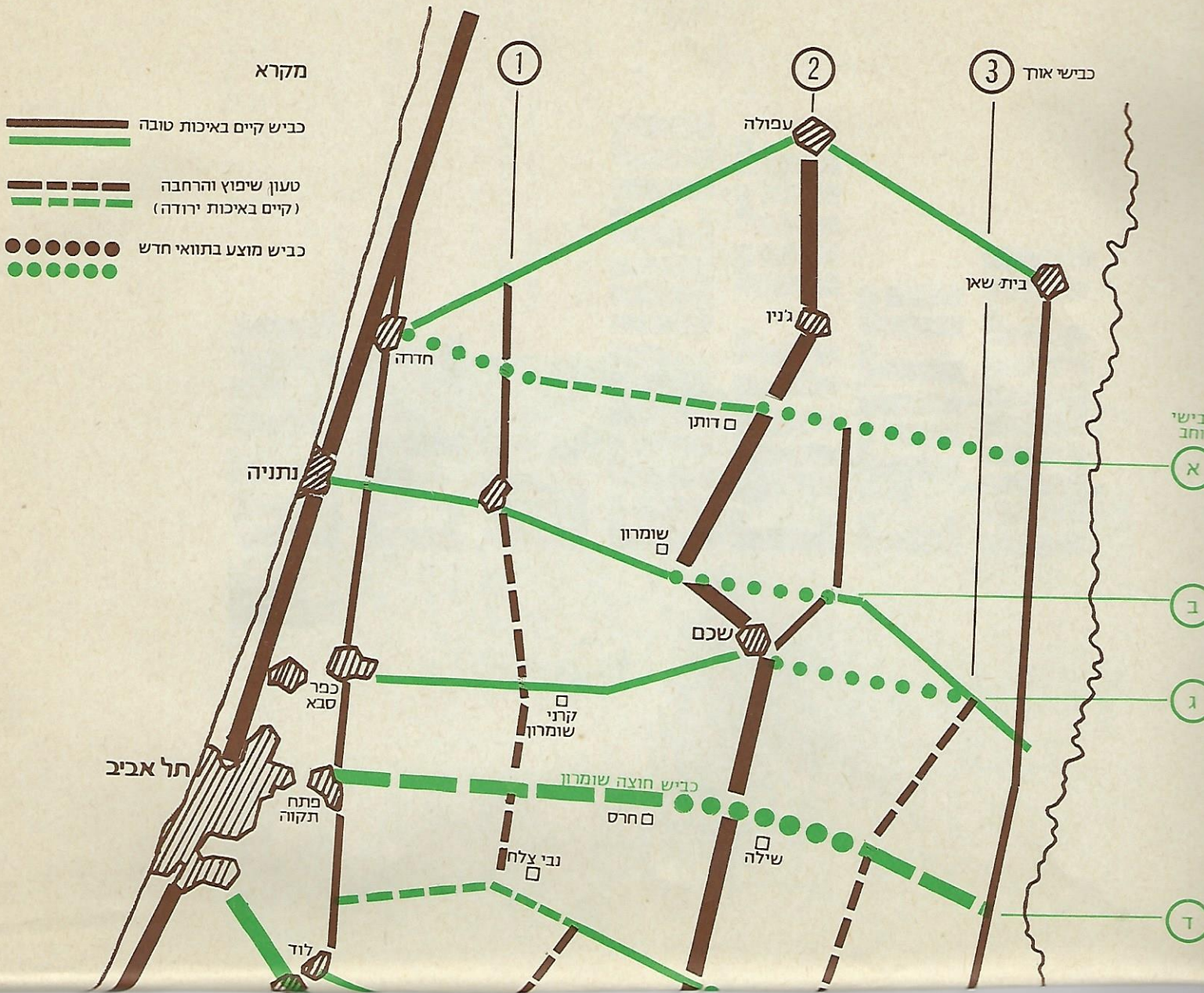
5. בקעת הירדן – יש לעורר התיישבות יהודית בתוך העיר יריחו ע"י שכירת וקניית בתים בה, וכן הקמת שכונה יהודית חדשה בסמוך לעיר. יש לפתח תיירות וחקלאות יהודית ביריחו וסביבותיה, האפשרויות רבות ומגוונות, אך תכנית זו, העוסקת באזור ההר, אינה נכנסת לפרטיהן. אזור הבקעה כולו מתאים לחקלאות, ביחוד ליצוא, תוך ניצול היתרון האקלימי.

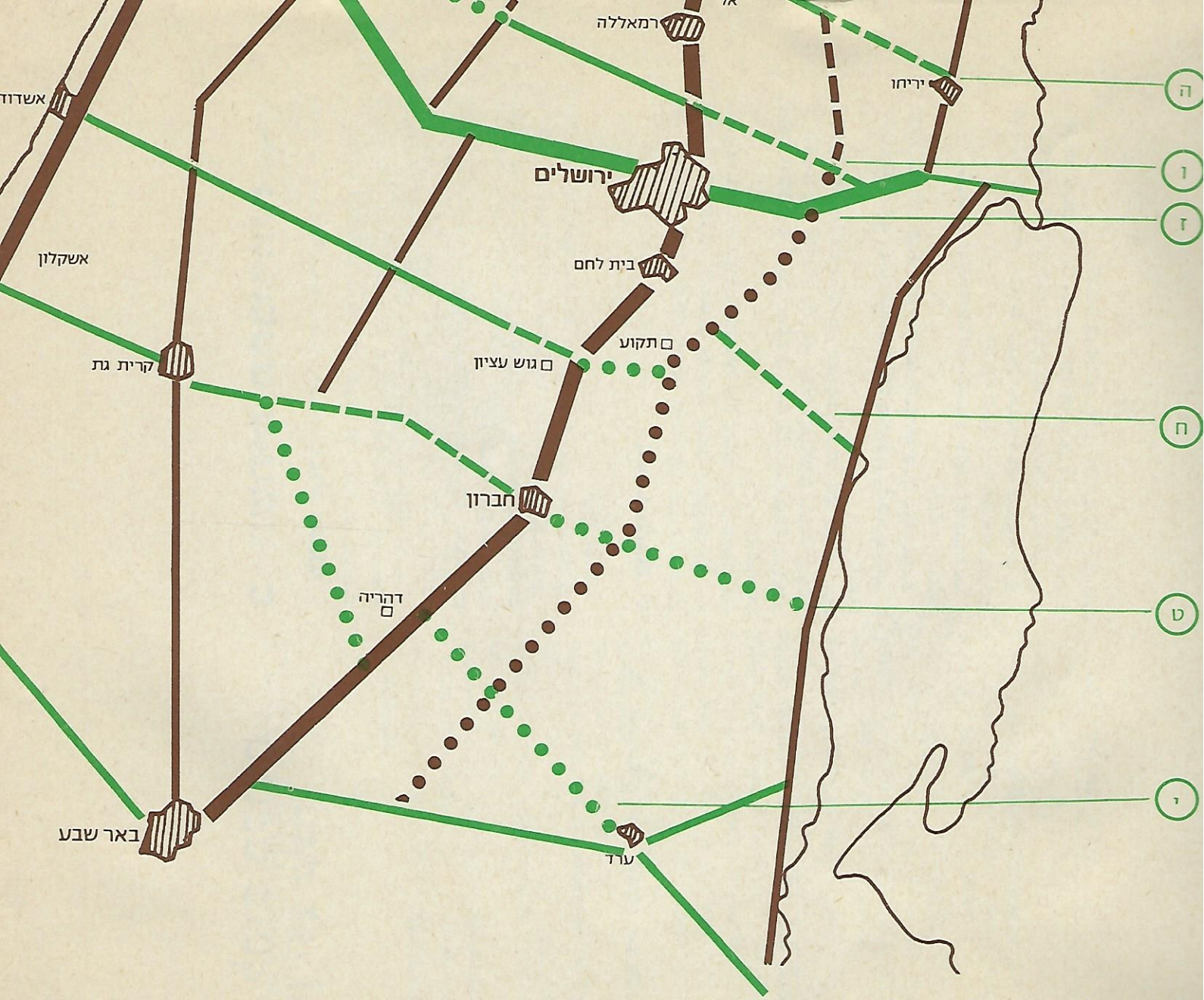
ירושלים - הגשמת תכנית זו תשיג את מרכזיותה של ירושלים לא רק מבחינת תודעת העם ומבחינה גיאוגרפית - כי אם הלכה למעשה, כבירה המצויה במרכזו של ישוב יהודי רב-ממדים. בסביבתה הקרובה שכונות מגורים - רמות, גילה, ארמון הנציב, נוה יעקב. 15-20 ק"מ ממרכז מעגל של ישובים קהילתיים וערי גנים: בית חורון, גבעון, בית אל, עפרה, מעלה אדומים, תקוע, אפרת, אלון שבות. במעגל שלישי: יריחו, קרית-ארבע, בית-שמש ובנותיה, שילה ועיר חדשה דרומית לשכם.



4 תכנית  
פיזית  
של  
ההתיישבות  
באזור ההד  
ביהודה  
ושומרון

# מכה 4 כבישים





## א. יעדים לתום תקופת התכנון (25 שנה)

### 1. האוכלוסיה היהודית

כ-500,000 צפונית לירושלים  
כ-250,000 דרומית לירושלים  
כ-350,000 בירושלים.

### 2. צורות ההתיישבות

- אשכולות של ישובים קהילתיים.
- ערי גנים.
- ישוב קהילתי + שכונת מגורים (מרכז שרותים של אשכול ישובים).
- עיירות.
- ערים גדולות.

### 3. טבלה 2

#### חלוקת האוכלוסיה לפי ישובים:

125 ישובים קהילתיים	$1.500 \times$	נפש	$=$	187.500	נפש
20 ערי גנים	$10.000 \times$	"	$=$	200.000	"
20 צרוף ישוב קהילתי + שכונת מגורים	$5.000 \times$	"	$=$	100.000	"
4 עיירות	$20.000 \times$	"	$=$	80.000	"
2 ערים	$60.000 \times$	"	$=$	120.000	"
ירושלים רבה			$=$	400.000	"
		סה"כ		1.087.500	נפש

## ב. תשתית תחבורתית (מפה 4)

### 1. כבישי אורך

ביהודה ושומרון יש כביש בכל אחת מרצועות האורך. במורדות המערביים כביש המורכב מדרך הפטרולים הירדנית בשומרון, וכביש שער הגיא בית גוברין ביהודה. הכביש אינו רצוף ואיכותו גרועה, ביחוד בצפון ① גב ההר כביש גינין-שכם-ירושלים-חברון-דהריה. קיים כביש באיכות טובה ② במורדות המזרחיים - "דרך ארץ המרדפים" לאורך מורדות השומרון. טעונה זיפות. הכביש אינו קיים בחלק הדרומי, יש להמשיך ולסלול בקו מעלה אדומים-תקוע-כרמל ומעון ביהודה ③

### 2. כבישי רוחב

כבישי הרוחב מפותחים פחות, בעיקר בשל חלוקתה של א"י עד מלחמת ששת הימים. שיפורם והרחבתם צריכים היו להעשות זה מכבר כתוצאה טבעית של איחודה של א"י המערבית.

חשיבות בטחונית רבה נודעת לצירי רוחב שיאפשרו גישה מהירה ונוחה משפלת החוף אל קוי ההגנה על הירדן. להלן נמנה את כבישי הרוחב הקיימים והמוצעים (מצפון לדרום):

א) חדרה-עמק דותן-נחל בזק-מחולה. (רובו לא קיים כיום).  
ב) נתניה-טול כרם-שומרון-טלוזה-גשר אדם. (ברובו קיים, באיכות טובה).

ג) הרצליה-כפר סבא-דרומית לשכם-בית דג'ן-חמרה. (הקטע המזרחי אינו קיים כיום).

ד) פ"ת-אלקנה-חרס-תפוח-שילה-מעלה אפרים. (כביש חוצה שומרון, האמור להיות ציר הרוחב המרכזי בשומרון. בחלקו המערבי קיים כביש באיכות גרועה. ממשלת ישראל החליטה על ביצועו לפני חודשים רבים).



## ג.תכנית התיישבות אזורית

(מפה 5)

### 1. שומרון

- עיר גדולה: דרומית לשכם, בסביבת צומת כביש גב ההר (2) - כביש חוצה שומרון (ד).
- 3 עיירות: דותן - בקירבת צומת הכבישים שכם-גינין (2) וחדרה-דותן (א).
- שומרון - בצומת כביש גב ההר (2) וכביש נתניה-שומרון (ב).
- שילה - בקירבת שילה המקראית. עשויה לשמש גם מרכז עירוני לישובי מרכז הבקעה.
- 13 ערי גנים: 8 ערי גנים בתחום המטרופוליטני של גוש דן על הצירים מזרח מערב. איתור מדוייק תלוי בתנאים טופוגרפיים, מציאות קרקע, רשתות תשתית קיימות וכו'. מיקום כללי כ-5 ק"מ מזרחה או מערבה מקו האורך 160, בקרבת המקומות הבאים: מזרחה מבקעה-א-שרקיה, מזרחה מטול כרם, קרני שומרון, עזון, מזרחה מאלקנה, חרס, מזרחה מרנתיס, חרבתא.
- 5 ערי גנים צפוניות ומזרחיות וצפונית מירושלים ברדיוס שבין 15-20 ק"מ: מעלה אדומים, בית אל, גבעון, בית חורון, גבעת הרדר.
- ישובים קהילתיים: יקומו באשכולות של 4-6. במרכזו של כל אשכול יוקם מרכז אזורי ובו מפעלים כלכליים, חינוכיים, מסחר וכו', ואפשרות לשכונת מגורים עירונית למחצה.
- יש להקים כ-20 אשכולות כאלה במורדות המערביים, בצפון ומזרח ירושלים, וסביב העיירות והערים שבשדרה המרכזית.

יהוד-רנתיס-נבי צלח-ביר זית-יברוד-יריחו. (קיים ברובו איכות גרועה).

לוד-בית חורון-עטרות-מעלה אדומים. טעון הרחבה השלמה).

תל אביב-ירושלים-יריחו. (קיים).

אשדוד-נתיב הל"ה-גוש עציון-תקוע-מצפה שלם. (קיים חלקו המערבי, נפרצה דרך בחלק המזרחי).

אשקלון-קרית גת-בית גוברין-חברון-ים המלח. (קיים חלקו המערבי).

קרית גת-דהריה-אשתמוע-ערד. (מוצע).

## 2. דרום יהודה

עיר גדולה: חברון.

עיירה: דהריה.

ערי גנים: תקוע, אפרת, בית גילה, אלון שבות, יטה, בני נעים, תרקומיה.

גושי ישובים קהילתיים: 2-3 על כביש קרית גת-ערד (י).  
1 על כביש דהריה-באר שבע (2), 1 על כביש תקוע-מצפה שלם (ח).

הערות:

★ הישובים המצויינים במפה מסתכמים יחד לנתונים שבסעיף א. 3. (חלוקת האוכלוסיה לפי הישובים).

★ מיקומם של הישובים הקהילתיים במפה אינו מסומן במדויק, מצויין רק האזור הכללי בו מוצע להקים אשכול ישובים.

## מפה 5 תכנית פיזית של ההתישבות ביהודה ושומרון

# 5 שלבי הגשמה הנחיות לתכנית ארבע שנתית (עד סוף תשמ"א 1981)

## א. המצב באביב תשל"ח (מפה 5)

מלבד 20 הישובים שהוקמו מזרחית לכביש "ארץ המרדפים" ו-3 באזור לטרון, מצויים עתה ביהודה ושומרון 26 ישובים יהודיים, בשלבי התפתחות שונים:

- 1 עיר - היא קרית ארבע.  
1 ישוב עירוני - אלון שבות.
  - 3 ישובים עירוניים בהקמה - גבעון, מעלה אדומים, חרס.
  - 14 ישובים קהילתיים - שא-נור, שומרון, קדום, קרני שומרון, אלקנה, נוה צוף, בית חורון, עפרה, שילה, תקוע, מצפה יריחו, תפוח, מעלה נחל (נח"ל), בית אל.
  - 1 כפר תעשייתי - אלעזר.
  - 6 ישובים חקלאיים - כפר עציון, ראש צורים, מגדל עוז, יתיר, סלעית (נח"ל), ריחן (נח"ל)
- הסתכלות במפה מלמדת על העדר ישובים מזרחית וצפונית מזרחית לשכם, וכן בדרום הר יהודה.

## ב. תכנית פעולה עד סוף שנת תשל"ח (אוקטובר 1978)

### 1. הישובים הקיימים:

קרית ארבע: השלמת תכנית מתאר לעיר בת 60,000 תושבים.

הכנת תכנית כלכלית שתאפשר ביטוס העיר. התחלת בניה של מלון ומפעלים כלכליים וחינוכיים.

אלון שבות: השלמת תכנית עירונית למגורי 500 משפחות. העיר בשומרון: איתור והכנת תכנית מתאר ל-60,000 תושבים.

התחלת ביצוע התשתית באזור התעשייה. התחלה של העברת מפעלים. השלמת מגורים זמניים ל-120 משפחות.

בית אל: השלמת תכנית ל-500 משפחות. התחלת בניית קבע

## ג. עד סוף שנת תשל"ט (סתו 1979)

### 1. כבישים:

גמר תכנון כל כבישי הרוחב והוצאת איסור בניית בתים ק"מ מכל צד של התוואים המתוכננים  
התחלת סלילת כבישי הרוחב לקראת ביצוע ההתיישבות בסביבתם, ובקצב התואם את התכנית ההתיישבותית.

### 2. בישובים קיימים:

קרית ארבע - תוספת 1,000 דירות לפי תכנית המתאר ופעילות נמרצת ביצירת מקורות פרנסה.  
העיר בשומרון - הקמת 500 דירות ומפעלים כלכליים.  
אלון שבות - הקמת 200 דירות נוספות.  
מעלה אדומים - התחלת בניה של 500 יחידות, והשלמה של 200.

גבעון, בית אל, דותן, דהריה, והישובים הקהילתיים - התחלת בניית קבע והשלמת לפחות 100 דירות בכל ישוב.  
7 הישובים החדשים (ראה סעיף 3 לעיל) - הכות תכניות קבע והתחלת בניה.

אזרוח בזק, תרצה, מעלה נחל, ריחן וסלעית.

### 3. הקמת ישובים חדשים:

הנחת יסוד ל-10 ישובים חדשים:

1. מזרחית לבקא אל שרקה
2. מזרחית לטול-כרם
3. בין טול-כרם לשומרון
4. עזון
5. בין אלקנה לקרני שומרון
6. שקבא-קיביא
7. ענתות (בין נוה יעקב למישור אדומים)
8. מכמש (מזרחית למחמס)
9. מעון ביהודה
10. תרקומיא

זערה: לפי תכנית זו צריכה לקום בבית אל עיר גנים ולא טוב קהילתי).

זעון: התחלת בניית קבע, לפי התכנית המוכנה של משרד שיכון.

זעלה אדומים: השלמת תכנון השכונה והתחלת בניה.  
זשובים הקהילתיים הקיימים: השלמת תכניות הקבע.  
תחלת בניית קבע.

זתן ודהריה: איתור והכנת תכנית מתאר ל-10 אלפים ושבטים.  
זובים כפריים: המשך ביסוסם.

### 4. כבישים (ראה מפה 4):

התחלת הסלילה של "כביש חוצה שומרון".

זלילת כביש מחבר בין רמות לגבעון (נקודת הקבע).

זלילת כביש מחבר תקוע-גוש עציון.

זלילת כביש גישה חדש לקרית ארבע.

זלילת קטע כפר רות-צומת חרבתא.

זתחלת תכנון כל כבישי הרוחב כמפורט בעמוד 22.

זרכי גישה לישובים הקיימים בהתאם לצורך.

### ה. הקמת ישובים חדשים:

ד ראש השנה תשל"ט יש להניח את היסוד ל-7 ישובים ספים בחלקם במורדות המערביים ובחלקם באזורים בהם ועטת ביותר אחיזתנו:

אלון מורה (על כתף שכם) - צפונית למחנה חורון, דומית מזרחית לשכם.

אדוריים - על כביש חברון-באר שבע.

חרבתא - (דרום מערב השומרון).

מזרחית לרנתיס - (על הכביש לנבי צלח).

בין אלקנה לחרס -

נד שתי האחוזיות נח"ל:

בזק - דרומית מזרחית לגנין, ליד המחנה.

תרצה (מחנה יוסף) - בכביש שכם-גשר אדם.

## ד. מסוף תשל"ט עד סוף שנת תשמ"א (סתו 1981)

טבלה 3 — הצעה לקצב בנייה בארבע השנים הקרובות.

### א. קיימים

מס.	ישוב	מצב קיים (אביב תשל"ח)	סוף תשל"ח (1978)	סוף תשל"ט (1979)	סוף תשמ"א (1981)
1	קרית ארבע	350	500	1300	7000
2	שומרון	30	50	100	1000
3	שילה	20	50	100	1000
4	אלון שבות	120	180	300	500
5	מעלה אדומים	55	55	200	1000
6	חרס	—	120	300	1000
7	בית אל	30	50	80	500
8	גבעון	60	60	150	1000
9	קרני שומרון	30	80	100	500
10	אלקנה	60	80	120	500
11	שא נור	30	50	70	200
12	קדום	60	80	120	300
13	נבי צלח	20	40	100	250
14	עפרה	40	60	100	300
15	בית חורון	20	40	80	200
16	מצפה יריחו	20	50	100	300
17	תקוע	20	30	60	200
18	תפוח	—	30	60	300
19	מעלה נחל	נח"ל	נח"ל	30	100
20	סלעית	נח"ל	נח"ל	30	50
21	ריחן	נח"ל	נח"ל	30	50
22	כפר עציון	100	100	100	120
23	ראש צורים	60	60	60	120
24	מגדל עוז	בהקמה	בהקמה	60	120
25	אלעזר	60	60	60	120
26	יתיר	10	25	50	60

משך שנתיים אלה יש להניח את היסוד לעוד 15 ישובים. פרושו של דבר שבסוף תשמ"א יהיו קיימים הישובים שצריכים לשמש בסיס ל-2 הערים הגדולות, 4 העיירות, 20 ערי-הגנים ולפחות ישוב קהילתי אחד בכל אחד מ-25 ה"אשכולות" המיועדים של יישובים קהילתיים.

בסוף תקופה זו יהיה איפוא מוכן שלד של התכנית כולה, כולל תכנון וביצוע חלקי של התשתית התחבורתית, תשתית שרותים כולל מים וכוח, הנחת יסוד ושריון קרקע לכל אחד מהישובים. בסיס זה יאפשר לעסוק עד סוף המאה בביסוס ואיכלוס ובתוספת יישובים קהילתיים ליד אלה הקיימים.

בכל אחת משתי הערים (חברון והעיר בשומרון) יש להשלים בתקופה זו כ-6,000 עד 7,000 דירות, בערי הגנים יש להגיע לכ-1,000 דירות בותיקות יותר וכ-200 בחדשות, בישובים הקהילתיים יש להגיע ל-100 עד 500 דירות כ"א, לפי הותק והמיקום.

הקצב המוצע בתכנית זו, הוא איטי בתחילתו ומתחשב בצורך לתכנן ולהכין את התשתית בטרם מתחילים בהקמת מבני הקבע. לפיכך יהיו בסוף תשל"ט כ-3,000 דירות קבע בישובים שהוקמו עד כה, כלומר 12,000 תושבים (מלבד בקעת הירדן ואזור לטרון).

בסוף שנת תשמ"א יהיו כ-25,000 דירות או קרוב ל-100,000 תושבים. מכאן ואילך יגבר הקצב עד 10-12.5 אלף דירות לשנה, כלומר תוספת של 50,000 תושבים יהודים בממוצע בכל שנה.

יוקמו עד סוף תשל"ח (1978)

סוף תשל"ט (1979)	סוף תשמ"א (1981)	ישוב
50	300	אלקנה/חרס
50	300	מזרחה לרנתיס
50	300	חרבתא
30	100	אדוריים
50	300	אלון מורה (שכם)
נח"ל	50	תרצה
נח"ל	100	בזק

יוקמו בשנים תשל"ט — תשמ"א

6000	יר בשומרון
750	תן
750	ריה
100	דחית לבקה-א-שרקיה
100	דחית לטול-כרם
100	ל-כרם/שומרון
100	קנה/קרני שומרון
100	קבא — קיביה
200	נות
200	מש
100	תמוע
100	קומיא
1500	שובים קהילתיים נוספים
28440	יחידות בתשמ"א (1981)

המספרים בטבלה זו מהווים רק דגם לצורך הערכה של סדרי הגודל הדרושים לבצוע התכנית, ואין לראות בהם תכנית מדוייקת. קצב הביצוע בפועל ייקבע ע"פ שיקולי קרקע, סביבה ותעסוקה, ולפי רצון התושבים בכל מקום.

# נספחים

א קוים מנחים בנושא קרקעות  
הצעה לקביעת מדיניות

34

ב הישוב הקהילתי

37

## קוים מנחים בנושא קרקעות

בשנים האחרונות אנו עדים להתהליך מואץ של השתלטות ערבית על אדמותיה של ארץ-ישראל. התהליך לובש צורות שונות במקצת זו מזו באזורים השונים, אך ביסודו הוא זהה: תפיסת קרקעות המדינה לצרכי עיבוד חקלאי ומרעה, ובניה בלתי מתוכננת ומבוקרת, הפורצת הרחק אל מחוץ לכפרים ולערים, ביחוד לאורך כבישים. שטחי קרקע ממשלתיים וסגורים — נתפסים ומתמלאים בגליל ובאזורים אחרים ללא קבלת רשות. כל האדמות באזור דרום יהודה וערד וכן באזורים אחרים בנגב נתפסות ע"י בדואים, המקימים גם מבנים מפוזרים בשטח. תנועת בניה ערבית חסרת תקדים מתחוללת ביהודה ובשומרון, תוך פריצת כל המסגרות. על פי הערכות שונות נבנים השנה בין 10.000-20.000 בתים ביהודה ושומרון בלבד, בחלקם הגדול מחוץ לתחומי הכפרים. בפיתחת רפיח צומחים ישובים בדואים בין הישובים היהודים, במקומות לא מועטים, באזור ש שהיו בתחומי הקו הירוק, נראים הישובים היהודים הצפופים ומגודרים — כגטאות בתוך תנופת פיתוח ערבית.

ההזנחה בתחומי מדינת ישראל שלפני 1967 אינה מובנת כלל. ביו"ש נוצר מצב זה עקב רצונה של הממשלה הקודמת ב"שקט בכל מחיר" ומתוך הנחה שיהודה ושומרון יופקרו לערבים ואין צורך להתערב. זהו אחד המחדלים החמורים המונע תכנון וביצוע התישבות יהודית. המצב מחייב שנוי מיידי ויסודי שאם לא כן נמצא שמרבית שטחי ארץ ישראל יהפכו לארץ נושבת ע"י הערבים.

מתוך הקביעה שיהודה ושומרון הן חלק מארץ-ישראל מולדת העם היהודי, יש לקבוע מדיניות מקרקעין דומה בכל אזורי ארץ-ישראל, אם כי מותאמת בכל מקום לתנאים, אדמות ממשלתיות הן בבחינת אדמות הלאום ומיועדות בראש ובראשונה, אם כי לא בלעדית, לפיתוח התישבות יהודית.



## הצעות למדיניות מקרקעין:

### א. אדמות ממשלתיות

1. ביו"ש תקף חוק הקרקעות העותומני, על פיו אדמות מוואת (טרשים) באזורים לא מוסדרים הן אדמות מדינה.

על פי הערכות של אנשי מקצוע שונים, אדמות אלה הן למעלה מ-50% של אדמות יהודה ושומרון. יש לממש מיד, בהחלטה ובמעשה, את בעלות הממשלה על אדמות אלה.

2. יש למפות ולרשום את אדמות הממשלה באזורים בהם הדבר טרם נעשה (יו"ש ועזה) תוך תשומת לב מיוחדת לשטחים שאינם רשומים בטבו.

3. יש לסמן את קרקעות המדינה בכל אזורי הארץ. יתכן כי באזורים שאינם מדבריים רצוי שהסימון יהיה באמצעות נטיעת עצי יער, בגבול השטחים.

4. מניעת התפיסה או השימוש, קבוע כזמני, על אדמה ממשלתית ללא אישור הממשלה לצרכי חקלאות, חציבה, בניה או כל שימוש אחר.

5. מתן זכויות מרעה מוגדרות, קבועות חוזיות, לתקופה מוגבלת, תוך הקפדה על מניעת חדירות לשטחים שבהם לא הוענקו זכויות אלה.

6. בדיקת כל העובדות שנקבעו בשטח ביו"ש, רצועת עזה וסיני, מאז 1967, ותביעת זכויות המדינה על שטחים אלה אם נקבעו עובדות שלא כחוק. היחס לשטחים שנתפסו לפני 1967 יהיה תוך התחשבות בנוהג הירדני. יש להגיע להסדר, תוך מגמה לסילוק יד, עם הטוענים לחזקה או זכויות על קרקע ממשלתית, במקרה הצורך ע"י מתן פיצויים.

### ב. הפקעה

יש להחיל את חוק ההפקעה הישראלי על כל שטחי ארץ ישראל. בישראל, כמו בארצות תרבות אחרות, קיימים נוהלי הפקעה לצורכי פיתוח או לצורכי ציבור. יש להשתחרר מרגישות היתר לגבי הפקעת אדמותיהם של תושבים ערביים, ולנהוג באדמות אלה כפי שנוהגים לגבי מגרשים בבעלות יהודית, המופקעים מפעם לפעם, אם יש בכך צורך ציבורי.

במצב הקיים עומדות לרשות המדינה ביהודה ושומרון רק האדמות שהמלך חוסיין הפקיע "למעננו" לפני מלחמת ששת הימים. אך מאז שאין מלך בישראל, אין ממשלת ישראל מוצאת עוז לנהוג מנהג ממשלה באזורים שבשליטתה. יוצא איפוא, עד כמה שישמע הדבר מגוחך, שהקריטריונים לבעלות המדינה על קרקעות — הם צרכיה של הממלכה ההאשמיתמלפני עשר או עשרים שנה.

### ג. מדיניות קניה

1. יש לעבד תכנית לרכישת קרקעות התואמת את תכניות ההתיישבות, בעיקר ביו"ש, עזה, ואדי ערה ובגליל, תוך תשומת לב לריכוז קרקעות, צירוף שטחים ממשלתיים ואחרים שבבעלות יהודית. יש להעסיק בבצוע התכנית אנשים שחזונום הוא התיישבות יהודית ברחמי הארץ ובעיקר ביהודה ושומרון ויש להעמיד לרשותם את הכספים הדרושים.

2. הקמת חברות של יהודים מחו"ל לקנות קרקעות, בכל חלקי הארץ ובעיקר ביו"ש. (יתכן ויש מקום להטיל על כל קהילה אזור גיאוגרפי מסוים בו היא תרכוש קרקעות, תוך קשר לאמוץ תכניות ההתיישבות באזור זה).

3. יש להרשות ולעודד קניה פרטית וצבורית (לא ממשלתית) יהודית של אדמות ורכוש דלא נידי מידי ערבים, בעיקר ביו"ש, תוך הקפדה על רישום מדויק בטאבו ומתן עדיפות בעת הצורך לרכישה ציבורית ע"י מנהל מקרקעי ישראל.

4. יש לטפל בדחיפות ברכוש יהודי ביו"ש שהיה בתקופת הירדנים בבחינת "רכוש נטוש", ולעודד את השימוש המיידני ברכוש זה בהקשר לתכניות התישבות יהודית.

6. במקרים של בניה על שטחי מדינה יש להרוס את המבנה. כן יש להפסיק כל שימוש אחר לא מאושר.  
7. כדי למנוע האמור בסעיפים הקודמים אסור להתעלם מכל התחלת בניה ולו העלובה ביותר. גם הבקתה העלובה ביותר מתפתחת למבנה המהווה ישוב חדש. יש להקים סיירת מפקחים שתסתובב בשטח, לא רק בכבישים ודרכים, ותטפל בהתפחויות המוזכרות לעיל. יש לחייב בדיווח על כל התחלת בניה מכל סוג שהוא, את כל הגופים הממשלתיים הפעילים בשטח.

#### מניעת קביעת עובדות בשטח

1. קביעת מדיניות ברורה וידועה, לכל תושבי הארץ, כולל שומרון ויהודה, של בניה ופיתוח. האוכלוסיה חייבת להרגיש יד מכונת ושולטת.
2. הפסקה מיידית של הבניה ללא כל פיקוח ותכנון.
3. מימוש חוק הבינוי וחלוקת שימושי קרקעות (גם באדמות פרטיות) לבניה פרטית וציבורית, לתעשייה ומלאכה, לחקלאות ולשימושים אחרים, כפי שמקובל בכל מדינה מודרנית מתוקנת.
4. קביעת עקרונות פיתוח וחידוש כפרים ועיירות. יש לחייב בתוכניות מתאר את הישובים, תוך הצמדות לאזורי הבניה הקיימים. חובה להפסיק הבניה המפוזרת במרחקים מהישוב ובעיקר לאורך דרכים ראשיות.
5. יש לאסור ולמנוע בניה לא מתוכננת ומאושרת, בשטח פתוח ללא שייכות לישוב קיים. כל בניה כזאת ע"י משפחה בודדת, בדואי או פלח מהווה גרעין לכפר חדש.

## הישוב הקהילתי

המאפיינים העיקריים:

1. הקף אוכלוסיה מוגבל — 250 עד 500 משפחות.
2. מבנה המתבסס על יחידות משפחתיות עצמאיות, בכלכלתן, ענפי תעסוקתן ובבעלות על נכסיהן.
3. קיום אגודה שיתופית בה חברים כלל התושבים ואשר עיסוקה בנוסף על מתן שרותים מוניציפליים, אף:
  - בהשבחת שירותים אלו בהתאם לרמה שתקבע ע"י התושבים.

— בשמירה על אופי הישוב, בחינת תכניות פיסיות בתחום הבניה והפיתוח, בחינת מועמדים לאיכלוס והכרעה על קבלתם.

— מתן שירותי עזר צרכניים ואף יצרניים.

— העברת אמצעי יצור (כגון מבני קרקע, מימון הון חוזר וכד') לידי המתישבים תוך פיקוח וביקורת על חלוקתם ודרך השמוש בהם.

4. ניהול חיי קהילה אינטנסיביים, בזכות הקפו של הישוב המאפשר מגע אישי בין תושביו, ובזכות קריטריוני-יסוד אשר יאפשרו הוצרות גרעין מתישבים בעל תכונות משותפות ורצון להגיע לחיי קהילה פעילים.
  - למעשה מדובר בישוב אשר יסודותיו אינם דוקא כלכליים (תכונה המאפיינת ישובים חקלאיים אחרים) אלא ארגוניים חברתיים באמצעותם יושג אורח חיים בעל איכות.

**הישוב הקטן כגורם למעורבות חברתית:**

המאפיין את הישובים הקטנים בישראל הוא היותם לרוב כפרים חקלאיים. ככאלה, היה לרובם רקע אידיאולוגי-חברי. תי. התפתחותם של חיי קהילה אינטנסיביים בישובים אלו

היתה על כן טבעית. הרקע האידיאולוגי-חברתי הוא אף שהגביל את ממדי הישוב החקלאי (באותן מושבות חקלאיות שחסרו רקע זה חלה הרחבה כמותית שעד מהרה הפכה חלק מהן לערים לכל דבר). משמע מגבלת ממדים ואידיאולוגיה חברתית עשויות להזין זו את זו.

הישוב הקטן כאמצעי להוצרות חברה סגורה, שההכרות בה — אישית, הוא כר פורה ליצירת מעורבות חברתית. הצטרפותו של הפרט למסגרת נעשית ביודעין על מנת לקחת בה חלק. להכרות האישית כושר מחייב גבוה ואין היא מעודדת פרישה מן הציבור.

**הישוב הקטן ככה נוח לפיתוח רמת שירותים גבוהה:**  
בשמשו מסגרת לחברה סגורה המנהלת אורח חיים קהילתיים אינטנסיביים. סביר לצפות שתושג בו רמת שירותים העולה על המקובל בחברות רחבות ופתוחות הזהות ברמתן הכלכלית. חברה המוגבלת בהיקפה יכולה ביתר קלות להגיע להחלטות מחייבות ולהטיל עומסי יתר. בעוד שחברות עירוניות פתוחות חייבות לעבוד בהתאם לסטנדרטים הטובים לכל ולהזהר מתביעות יתר. יתר על כן החברה מוגבלת ההיקף, שהיא הומוגנית יותר, עשויה ליזום פתרונות לבעיות חברתיות, שבחברות פתוחות מתחבטים בהן ללא מוצא. בעיות גיל הזיקנה, עבריינות נוער, עזרה הדדית ואחרות הינן חסרות מוצא בחברה הממתינה לפתרונות שיורעפו עליה מגבוה. מאידך, עשויים פתרונות קהילתיים לאפשר השגיות שהיא מעבר לממוצעים.

**הישוב הקטן כתדמית בעלת כח משיכה:**  
בזכות נתונו החברתיים (חברה בעלת הומוגניות יחסית

המקיימת רמת שירותים גבוהה) ונתונו הפיסיים (בית נפרד, רחובות שקטים, אויר צח) עשוי הישוב הקטן להוות גורם מושך לאוכלוסיית ניכרות. תהליך ההגירה מן המרכז לפרברים קיים וידוע וכל עוד מדובר בטווחים סבירים הרי כל ישוב קטן עשוי לענות על נטיה זו.

**הישוב הקטן באמצעי למימוש מטרות ציוניות:**  
בהתחשב במגבלות האמצעים (כח אדם, תקציבים) יש להציב ישוב בודד וכנגדו קבוצות ישובים קטנים אשר אף אם בחישוב כמותי תיפול אוכלוסייתם מזו של הישוב הגדול, הרי בפזורים בשטח הם מבטאים נוכחות ואחיזה רחבה. כמובן אין בטיעון זה כדי לבטל את הצורך בערים וכרכים, ועדיין יהו אלו כתובת לאוכלוסיות הגדולות, אך בצידם חיוניות האחיזות הקטנות והמפוזרות העשויות להביא לאכלוס **איזור.**

**הישוב הקטן כאמצעי לקבלת כח אדם באיזורים נצרכים:**  
בדרך כלל סובלים איזורי הפיתוח מהעדר כוחות מקצועיים ברמה גבוהה. זאת בשל אי נכונותם של אלו לעקור מן המרכזים לישובים שאוכלוסייתם מתפתחת. באמצעות איים של אוכלוסיה סלקטיבית המתרכזת בישוב קטן, ניתן לקרב את הללו לאיזור הנזקק להם (ואשר לעיתים הם מועסקים בו מבסיס מגורים מרוחק). הדבר יתרום הן לפיתוח מפעלים הנזקקים לבעלי מקצוע, הן לקיום שירותים עבור האוכלוסיה הנזקקת (בריאות, חינוך) והן לשילוב אוכלוסיית ות בתחומים שונים (בתי ספר תיכוניים משותפים לעיירת פיתוח ולישוב קהילתי קטן סמוך).

## ממדי הישוב

גודל הישוב הקהילתי הינו תוצאה של המגמה להגיע ליחידה שאוכלוסיתה מקיימת הכרות אישית ואשר תגיע להיקף המתחייב מצרכי יסוד של ציבור אנשים. בדרך כלל יכתיבו את גודל זה שירותים כגון: חינוך, קניות, מינהל מקומי, המחייבים ממדים מסוימים. המגמה לשמור על עקרון ההכרות האישית משמעותה ויתור מראש על שירותים מסוימים בדרג מקומי או על רמתם. מאידך, עשויים להמצא פתרונות כגון: פיתוח שירותים משותפים למספר ישובים וכן השתתפות עצמית של האוכלוסיה במימון שירות במקום כשהתקנים המקובלים אינם מאפשרים זאת.

גודל האוכלוסיה המומלץ הוא בטווח של 250-550 משפחות, כלומר 1000-2000 נפשות. גודל זה מאפשר כמובן קיומם של שירותים אלמנטריים כגון: מעון תינוקות גני ילדים, שירותי בריאות ראשוניים (אם וילד ומרפאה כללית), שירותי דת, תרבות נוער וספורט, צרכניה מורחבת. מאידך, שירותים המחייבים אוכלוסיה רחבה יותר, מחייבים מרכז שירותים אזורי בו ישתתף ישוב או שנים נוספים, ואשר יחד יוכלו להגיע למתקנים בגודל אופטימלי (בי"ס, מרפאה מקצועית בסיסית, מסחר במוצרי ביגוד וציוד ביתי). מרכז שירותים אזורי זה יוצמד בד"כ לאחד מישובי האיזור וברור שאף קיומו יותיר צרכים שונים שפתרוןם מחייב יחידות גדולות יותר (חינוך תיכון למשל).

אף שהשכנתם בסמוך של 2-3 ישובים קטנים היא פעולה מומלצת (ולגבי כך אין מניעה מהצמדת ישוב קהילתי למושבים חקלאיים למשל).

יש להניח שלעיתים קרובות יקשה ישומה. עבור מקרים אלו עשוי להמצא פתרון הן בצורת השענות על שירותי ישוב עירוני סמוך והן על שירותים ברמה שאינה אופטימלית ואשר משמעותה בד"כ עלות-יתר עבור האוכלוסיה. ברור אף, שככל שמדובר באוכלוסיה שרמתה הכלכלית גבוהה יותר, כן ניתן להוריד את סף אוכלוסית המינימום הנדרשת.

## אופי הישוב וארגונו הפנימי

כאמור, המטרה היא להמעיט בסיגים ולהמנע ככל האפשר מכניסה לרשות הפרט. ההנחה היא שעצם התלכדות אוכלוסיה מוגבלת היקף ובעלות הומוגניות יחסית, תביא להשגת המטרה הבסיסית: קיום ישוב בעל מעורבות חברתית פעילה, יחד עם זאת ברור שידרשו אמצעים הן ע"מ לשמור על אופיו של הישוב והן ע"מ לקיים את הפעילויות והשירותים השונים. ידרש איפוא, תקנון מחייב אשר יקבע ויתעדכן ע"י האוכלוסיה ומוסדותיה, וכן מוסד מרכזי אשר יארגן כאגודה שיתופית, בה יהיו חברות כל המשפחות, ואשר יהיה בעל סמכויות וכלי בצוע שונים.

המפורט להלן אינו אלא בבחינת הצעה שניסוחה המלא עשוי להתקבל עם הזמן בשינויים קלים בישובים השונים.

כאמור, יתבסס המבנה הארגוני של הישוב הקהילתי על שילוב בין יחידות משפחתיות עצמאיות לבין אגודה שיתופית.

היחידה המשפחתית תקיים אורח חיים פרטי ועצמאי בכל הקשור למקורות תעסוקה וכלכלה. היא תהיה בעלת יחידת

הדיוור שברשותה, ומאידך תהיה חייבת:  
— להתגורר דרך קבע בדירה שבבעלותה (זאת כל מנת  
למנוע תופעה של "בתי קיץ" ארעיים).  
— להשתייך לאגודה השיתופית המקומית.

#### האגודה

האגודה תהווה מסגרת ארגונית לשוב, רשות מוניציפלית  
וכן גורם בעל סמכויות בתחומים שונים, כלכליים, חברתיים  
ושרותיים.

#### מוסדותיה:

— אסיפה כללית — המהווה רשות עליונה לקבלת  
החלטות.  
— הנהלה.  
— ועדות שונות.

#### תפקידי האגודה:

- א. שרותים מוניציפליים: גינון, דרכים, אשפה, מים וכו'.
- ב. שרותי רווחה: חינוך, בריאות, סעד וכו'.
- ג. פעילות תרבותית חברתית ובידורית.
- ד. עזרה לחברים בניהול מפעליהם, הנהלת חשבונות, עזרה  
במימון ובשווק, וכן עזרה כגורם מתווך ומפקח להעברת  
אמצעי יצור מן המוסדות לחברים.
- ה. שרותי עזר כלכליים: בהתאם לצורך ולנסיבות, בכלל זה:  
כח, דלק, מים שרותי קניות.  
ו. שמירה על אופיו וצורתו של הישוב.  
ז. ייצוג הישוב בלפי חוץ.

#### נכסי האגודה:

— האגודה תהיה בעלת נכסים הנובעים מן הצורך במתן  
שרותים הנ"ל כגון: מבני חינוך ובריאות, מתקני תרבות  
וגינון, מתקני ספורט, מפעלי מים, כח, דלק, מחסנים.

— האגודה תהיה בעלת הקרקע והמבנים המשקיים אשר  
יפותחו בישוב ע"י גורם ציבורי עבור היחידות המשפחתיות.  
כלומר קרקע או מבני משק אשר יפותחו באזור מלאכה,  
תעשייה או מסחר במסגרת הישוב ע"י גורם ציבורי יוחכרו  
ליזמים המקומיים לטווח ארוך ע"י האגודה וזו תהיה רשאית  
לבחון את השימוש בנכסים והתאמתו ליעודו הראשוני —  
בהתאם לחוזה החכירה.

— האגודה תהיה צד שלישי בחוזה רכישת מבני מגורים  
וחכירת הקרקע של מבני המגורים, זאת ע"מ לודא שחילופי  
בעלויות (וחילופי אוכלוסיה-בעקבותיהם) יעשו באורח  
התואם את אופי הישוב.

— האגודה תעסיק עובדים הנחוצים לה ע"מ לתת את  
השרותים הנזכרים לעיל וכן תפעיל את המתקנים  
שבבעלותה.

#### תקציב האגודה:

יתבסס על מספר מקורות:

מיסי החברים

מיסי מפעלים והשתתפות במניות מפעלים פרטיים.

רווחי מפעלים שבבעלות האגודה

דמי שימוש בנכסי האגודה (שכירות מבני יצור ושרותים  
צרכניים)

השתתפות ממשלה ומוסדות בשרותים המוניציפליים.

תקנון האגודה עשוי לכלול מגבלות שונות באשר לאופי

אוכלוסית הישוב. מגבלות אלו ספציפיות לישובים שונים

ואינן בבחינת מכנה משותף, או היפוכו, גורם מפריד בין

ישוב לישוב.

## הפעילות הכלכלית של האוכלוסיה

כמודגש, המגמה היא להמנע ככל האפשר ממגבלות לגבי פעילויות האוכלוסיה. מגבלות אלו תקבענה רק לגבי מקרים העשויים להוות פגיעה בישוב כגון: מפעלים מזהמים או מפעלים שממדיהם עשויים להביא לתנועת אדם ורכב בהיקף בלתי רצוי. מפעלים מסוג זה רצוי למקם במרכז תעשייה אזורי סמוך, דבר אשר יאפשר לבעליו להמשיך את חברותו בקהילה. רצוי אף שלא לקבוע כללים מחייבים לגבי הזדקקותו של מפעל לשירותי הקהילה (הנהלת חשבונות, שווק וכו') ולהותיר ליזמים להחליט מה טוב עבורם. שאלות כגון: יחסי עובד ומעביד בין חברים שונים בקהילה, עשויים אף הם להתעורר ולחייב הנחיה, אך נראה שאין הכרח להציע פתרון כולל לשאלה זו ובודאי לא בשלב זה.

## אשכול ישובים קהילתיים

הישוב הקהילתי הוא יחידה עצמאית במבנהו החברתי, אך אין הוא יחידה מבודדת. מבחינה כלכלית הוא נבדל ממושב עובדים בזה שפרנסתו של חלק גדול מהמשפחות אינה בישוב עצמו. השאיפה צריכה להיות למקם מספר ישובים קהילתיים בסמיכות גיאוגרפית יחסית, כדי שיהוו גוש או **אשכול ישובים**. צורת מבנה זו מתחייבת להבטחת שרותים ברמה גבוהה יותר מאשר ניתן לספק במסגרת קהילה בת 500 משפחות, מטעמי בטחון וכדי להבטיח העסקת מספר מירבי של מפרנסים בקרבת מקום. אף שיש להניח שיזמת התושבים תביא להקמת מפעלים כלכליים שונים בתוך או בסמוך לישוב הקהילתי עצמו, הרי שחלק נכבד מהמפרנסים

יעברו מחוצה לו. תחילה בעיקר בעיר הגדולה המצויה במרחק 20-30 ק"מ ממנו, ומאוחר יותר בתוך המרכז האזורי שיימצא בתווך בין מספר ישובים קהילתיים. המרכז האזורי יכיל מוסדות חנוך, ספורט, בדור ויפתח פעילות כלכלית גוברת והולכת — עד שמרבית תושבי האזור יועסקו בו.

"אשכול הישובים" נותן את מירב היתרונות, על פי העקרונות שפורט בתכנית עצמה. הוא מהווה פלורליזם של אמת, בנותנו אפשרות לקבוצות אנשים בעלי מגוונים, דעות, השקפות, צרכים או מוצא שונים, לחיות את חייהם הקהילתיים בנפרד תוך ריכוז בתחום השרותים והכלכלה.

## מאשכול ישובים לעיר

"אשכול הישובים", עם המרכז האזורי שבו, יוכל לשמש גם בסיס להקמת עיר. במקומות מסויימים, בהם יתאימו התנאים ותתפתח יוזמה מתאימה, יגדל המרכז האזורי, לידו תוכל לקום שכונת מגורים בעלת אופי עירוני, ואט אט יתמלאו הרווחים בין הישובים הבודדים. הישובים הקהילתיים ים יהפכו לשכונות עצמאיות בתוך עיר בעלת אופי עירוני מקובל במרכזה ושכונות מתפרסות בהיקפה. גישה זו מחייבת לחשוב על האפשרות הזו בעת תכנון הישובים הקהילתיים כדי שתשמר אופציה זו, אם ירצו בכך התושבים והתנאים יתאימו.





# תכנית התזוינות אזור

## 1. שומרון

עיר גדולה: הרומית לשכם, בסביבת צומת כביש 1  
 - כביש הצהר: שומרון (ר).  
 3 עיירות: דותן - בקרבת צומת הכבישים שבין  
 הדרה-דותן (א).  
 שומרון - בצומת כביש גב הדר (2) וכביש נתניה  
 (ב).  
 שילה - בקרבת שילה המקראית. עשירה לשמש  
 עירוני לשיבו מרכז הבקעה.

13 עירי גנים: 8 עירי גנים בתחום המטרופוליטני של  
 על הצירים מזרח מערב. אזור מרוחק חלוי  
 טופוגרפיים מצאות קרקע, רשתות תשתית קיימת  
 מוקים כלל כ-5 ק"מ מרחק או מערבה מקי האזור  
 בקרבת המקומות הבאים: מרחק מנקה-א-שוקות  
 מטול ברם, קרני שומרון, עזון, מרחק מאלקנה.  
 מרחק מרוננים, חרבתא.

5 עירי גנים צפונות מרחק הצפונה מירושלים ברחי  
 15-20 ק"מ: מעלה ארומים, בית אל, גבעון, בית חורון  
 הדרר.

ישובים קהילתיים: יקומו באשכולות של 4-6 במו  
 כל אשכול יוקם מרכז אזורי ובו מפעלים כפי  
 חינוכיים, מסחר וכו', ואפשרות לשכונת מגורים  
 למחצה.

יש לחקום כ-20 אשכולות כאלה במרחק המועד  
 בצפון ומרחק ירושלים, וסביב העיירות והערים שם  
 המרכזיות.

## 2. דרום יהודה

עיר גדולה: חברון.

עיירות: דהרה.

עירי גנים: תקוע, אפרת, בית גילה, אלון שבות יטו.

נעים חקוניה.

גשמי ישובים קהילתיים: 2-3 על כביש קרית גת-עיר

1 על כביש הדרה-באר שבע (2), 1 על כביש חקוניה-ג

שלים (ח).

העירות:

\* הישובים המצוינים במפה מתחממים יחד לנה

שכעוף א. 3. (חלקת האנוכלוסיה לפי הישובים).

\* מיקומם של הישובים הקהילתיים במפה אוני מ

במרוחק, מצוין רק האזור הכללי בו מוצע לחקום את

ישובים.



### מלרא

אשכול ישובים קהילתיים  
 4000-7000 תושבים

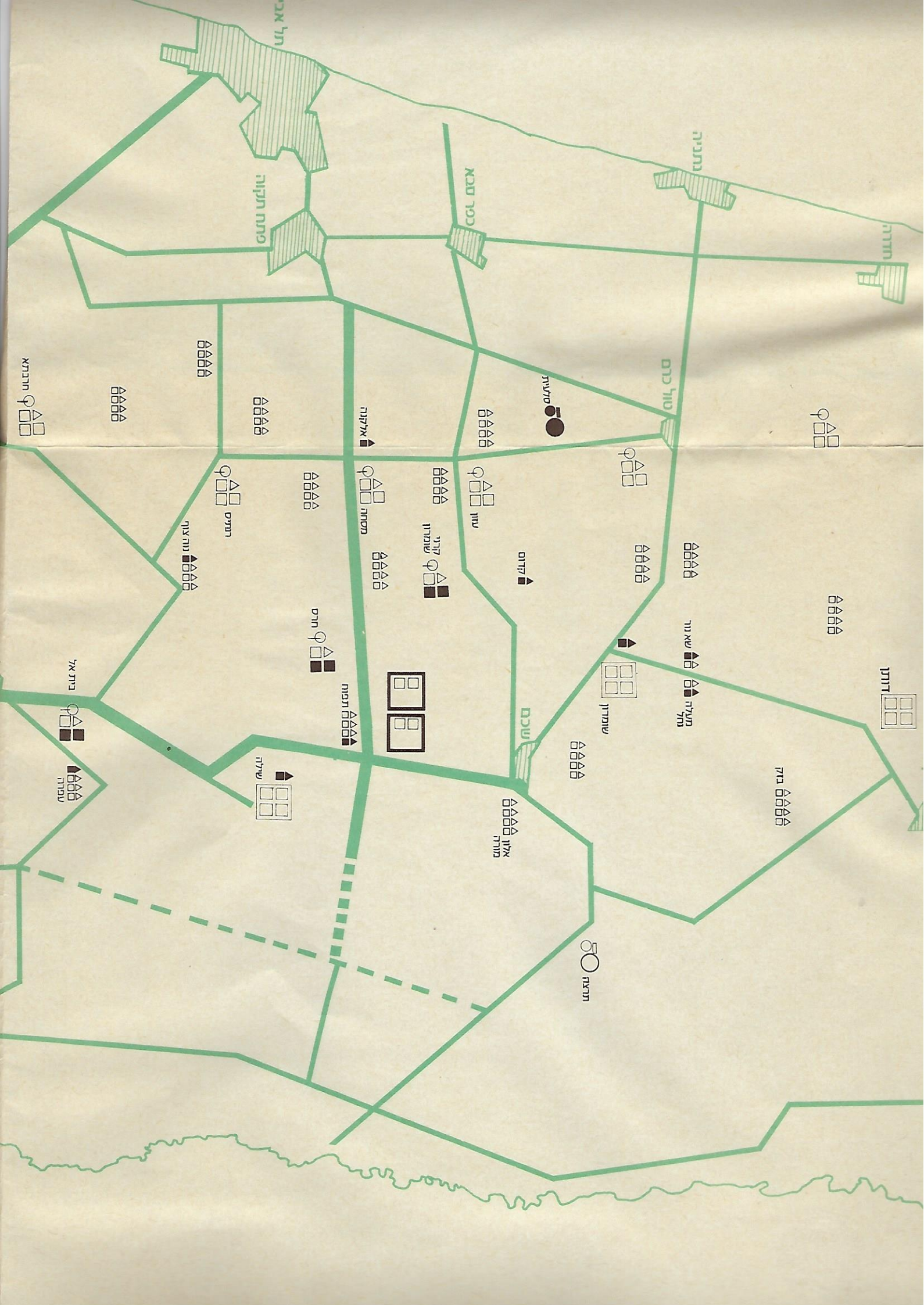
עיר גנים  
 10000 תושבים

עיריה  
 20000 תושבים

עיר  
 60000 תושבים

ישוב תלזאי

ישוב קיים



חדרה

נתניה

כפר סבא

מרתח תקווה

טול כרם

מלעות

אלקנה

קדום

רמית

נוה צור

תוס

תפוח

שכב

שומרון

שאנור

מלעות

דותן

בית אל

עמרה

שיליה

איון מורה

תמזה

תול אביב

תול אביב

תול אביב

תול אביב

תול אביב

תול אביב

תול אביב

תול אביב

תול אביב

תול אביב

תול אביב

תול אביב

תול אביב

תול אביב

תול אביב

תול אביב

תול אביב